

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1911.   Andra kammaren.   Nr 28.

Måndagen den 3 april.

Kl. 7 e. m.

§ 1.

Justerades protokollen för den 27 och den 28 nästlidna mars.

§ 2.

Härefter yttrade herr talmannen: Jag ber att få meddela kammaren, att efter öfverläggning inom talmanskonferensen har rörande riksdagsarbetets ordnande under den närmaste tiden beslutats, att arbetsplena komma att hållas i denna vecka på onsdag och fredag samt, om så erfordras, på lördag och att första arbetsplenium efter påsk blir torsdagen den 20 april med början klockan 12 middagen, då gemensamma voteringar komma att företagas öfver de till dess godkända voteringspropositionerna. Under den mellanliggande tiden komma inga andra ärenden att företagas till afgörande än sådana, som angå voteringspropositioner, skrifvelseförslag och dylikt.

§ 3.

Föredrogos hvar för sig Kung. Maj:ts å kammarens bord hvilande propositioner; och hänvisades därvid till statsutskottet propositionen angående anskaffning af minmateriel för marinen.

Till konstitutionsutskottet öfverlämnades propositionen med förslag till lag angående ändrad lydelse af §§ 6 och 17 i förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm den 23 maj 1862.

Vidare remitterades propositionen angående anslag för undersökningen af svenska ortnamn till statsutskottet.

Till jordbruksutskottet blefvo härefter öfverlämnade propositionerna:

angående upplåtelse af kronan tillhörande jordägareandelar i grufvor;

angående upplåtelse af rätt till bearbetande af icke inmutningsbara mineralfyndigheter å kronojord;
 angående afstående eller upplåtelse i vissa fall af mark från kronoegendomar;
 angående upplåtande af en lägenhet från förra majorsbostället Roxtorp nr 1 i Östergötlands län;
 angående upplåtande af tre till förra fanjunkarbostället Öfra Ryr nr 1 i Göteborgs och Bohus län hörande lägenheter;
 angående upplåtande af vissa områden från förra kompani-chefsbostället Klefva nr 1 med Klefmyr eller Hertseröd nr 1 i Göteborgs och Bohus län;
 angående upplåtande af tre lägenheter från förra fanjunkarbostället Tostarp nr 1 i Kristianstads län; och
 angående upplåtande af den under Starby kungsladugård i Östergötlands län hörande utjorden Djurängen nr 1 eller Herrängen.

Härpå hänvisades propositionen angående understöd till förra extra bevakaren G. E. Eklöf till bankoutskottet.

Slutligen remitterades till jordbruksutskottet propositionerna: angående ägoutbyte mellan Kungl. Maj:t och kronan samt Stockholm—Rimbo järnvägsaktiebolag; och angående vissa anslag till veterinärinstitutet.

§ 4.

Herr *Staafts m. fl.* på kammarens bord liggande motion, nr 343, som nu föredrogs, hänvisades till konstitutionsutskottet.

§ 5.

Föredrogos, men blefvo ånyo lagda på bordet konstitutionsutskottets utlåtande nr 18, statsutskottets utlåtanden nr 35—37, bevillningsutskottets memorial nr 18, bankoutskottets utlåtanden nr 17 och 18 samt nr 20—22, lagutskottets utlåtande nr 29 äfvensom Andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtanden nr 7 och 8.

§ 6.

*Angående
tvååriga folk-
skoleseminarier.*

Herr talmannen anmälde härefter till fortsatt handläggning Andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 7, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående utarbetande af plan till tvååriga folkskoleseminarier, afsedda för vidare utbildning af småskollärarynnor; och lämnades därvid ordet till

Herr Waldén, som anförde: Herr talman, mina herrar! Det kunde möjligen vara öfverflödigt att ytterligare förlänga den

debatt i denna fråga, som vi hafva kvar från i lördags, i synnerhet som icke blott doktor Fridtjuv Berg kraftigt tillbakavisat det, enligt mitt förmenande, fullkomligt obefogade angrepp på folkundervisningskommittén, som en talare under lördagsdebatten funnit tillständigt att rikta mot densamma, utan äfven på grund af det förhållande, att han gaf utskottets utlåtande sitt fulla erkännande, hvilket han kunde göra med den sakkännedom, som väl ingen i denna kammare fränkänner doktor Berg, då det gäller sådana frågor som denna. Lördagsdebatten i detta ärende tog dock till slut en sådan vändning, att jag ansåg mig böra begära ordet för att i någon mån bemöta vissa uttalanden, som då gjordes. Och då herr talmannen var nog vänlig att uppskjuta fortsättningen af debatten till i kväll, då vi hafva bättre och lämpligare tid att diskutera frågan, så vågar jag taga mig friheten att något närmare inlåta mig på densamma och något utförligare, än jag annars skulle ha gjort.

Jag vill då först och främst i förbigående säga, att det förefaller mig minst sagt icke så litet långsökt att, såsom en ärad talare på bohuslänsbanken med anslutning till nu föreliggande fråga gjorde, rikta ett, som jag vågar kalla, något obehärskad angrepp mot ecklesiastikministern i 1906 års liberala regering för ett utblifvet interpellationssvar, som, äfven om det afgifvits, icke kunnat det minsta inverka på upprättandet af dessa tvååriga seminarier, hvarom det nu är fråga. Jag tror emellertid, att vi icke böra för mycket fästa oss vid detta utfall. Det är väl blott att betrakta såsom en efterdyning af den icke så litet irriterade stämning, som grep en stor del af den svenska kyrkans prästerskap år 1905, då detta prästerskap mottog den för detsamma synnerligen chockerande underrättelsen, att en folkskollärare vågat slå sig ned på den ministertaburett, hvarifrån icke blott skolans, utan äfven kyrkans högsta ledning skulle utgå. Den synden har ännu icke kunnat förlätas, men med kännedom om den kristliga fördragsamhet och mildhet, som finnes och äfven bör finnas hos vår kyrkas representanter, så vågar väl man hoppas, att absolutionen dock någon gång skall komma, äfven om man på åtskilliga håll anser, att synden är så pass stor, att den kräfver ovanligt lång och grundlig penitens.

Efter denna lilla erinran skall jag be att få med några ord beröra själfva den föreliggande frågan och då först och främst skärskåda den bakgrund, mot hvilken den bör ses, nämligen den förefintliga lärarebristen. Denna är af utskottet erkänd och har äfven blifvit konstaterad, men utskottet har dock icke kunnat underlåta att korrigera de uppgifter, som motionären lämnat i sin motion angående denna lärarebrist, och jag vill ytterligare söka korrigera hans uppgifter med en del siffror, som jag dock vill meddela under reservation för den eventuella mindre jämkning,

*Angående
tvååriga folk-
skoleseminarier.*

(Forts.)

Angående
tvååriga folk-
skoleseminaria-
rier.
(Forts.)

desamma möjligen komma att undergå, emedan de undersökningar, hvarpå de grunda sig, ännu icke äro fullständigt afslutade.

Enligt den utredning och de därpå grundade beräkningar, som blifvit gjorda i nu berörda afseende, uppgick 1907 antalet läraretjänster, som icke kunde uppehållas genom fullt kompetenta lärare, till omkring 510, af dessa ungefär 350 manliga och 160 kvinnliga. Under åren 1908—1909 ökades likväl denna brist högst betydligt, dels på grund af en under dessa år abnormt stegrad pensionering af äldre lärare, säkerligen förorsakad af 1906 års lönereglering med därpå följande högre pensioner, men dels också på den grund, att ett stort antal nya platser blifvit inrättade. Denna ökning af lärarebristen har blifvit beräknad till omkring 400 tjänster.

Vid 1910 års början skulle sålunda tillgången på fullt kompetenta lärarekrafter understigit behofvet med omkring högst 900, hvaraf omkring 500 manliga och 400 kvinnliga. Detta är alltså den lärarebrist, som vi för närvarande ha att räkna med.

Nu har emellertid motionären i sitt anförande i lördags, liksom äfven en annan talare, påstått, att det icke vidtagits åtgärder för att åtminstone i någon mån afhjälpa denna lärarebrist. Men det har under debatten påpekats, att sådana åtgärder vidtagits i ganska stor utsträckning, och det märkliga är, att motionären i sin motion själf erinrar därom, fastän han tycks ha glömt detta under sitt anförande i lördags.

Det är emellertid en annan sifferuppgift, som motionären har, och som jag anser mig böra beröra och beriktiga. Han säger nämligen, att »antalet af de lärare och lärarinnor, som utexaminerats under de sista åren från rikets seminarier, skall med omkring fyra hundra, för hvart och ett af dessa år, hafva understigit det antal, som erfordrats för befattningar, som under samma tid i följd af dödsfall, afgang eller nybildning förklarats lediga.»

Ja, huru förhåller det sig med detta tal 400, som motionären anför? Jo, det förhåller sig på det sättet, att de beräkningar, som jag nyss åberopat, visa, att under de närmaste åren skulle det af utexaminerade lärare behöfvas ytterligare ungefär 500 för att tillgång och efterfrågan någorlunda skulle sammanfalla, frånräknadt dock den brist, som redan förefinnes. När man nu vet, att under 1910 utexaminerats 451 lärare, och då vi icke behöfva mer än 500 för att täcka det antal, som behöfves på grund af afgang af en eller annan anledning, då förstår man, att detta tal 400 är synnerligen öfverdrifvet, och jag tycker, att det är ett något lättvindigt sätt att handskas med siffror.

För öfrigt vill jag också erinra om, att under de närmaste åren komma att utexamineras ungefär följande antal: 1911 485 lärare, för år 1912 har man beräknat omkring 520 lärare, lika många för år 1913 och för 1914 550. Under de närmaste åren

blir det sålunda ett öfverskott, som åtminstone i någon mån skulle komma att täcka den brist, som redan förefinnes.

*Angående
tvååriga folk-
skoleseminaria-
rier.*

(Forts.)

Därtill kommer, som redan är påpekadt, att folkundervisningskommittén har föreslagit en annan åtgärd, och en åtgärd, som väsentligen sammanfaller med den, som motionären föreslagit, nämligen inrättandet af särskilda seminarier, afsedda för småskollärarinnor och med kortare utbildningstid. Enda skillnaden är — och det är en väsentlig skillnad — att folkundervisningskommittén anser, att dessa seminarier böra vara treåriga, under det däremot motionären anser det tillräckligt, om de blifva tvååriga. Det är detta, som utskottet också ansett sig böra polemisera mot och det på synnerligen goda grunder, som jag nu icke närmare skall inlåta mig på.

Då motionären i sitt anförande häromkvällen med mycket stor pondus utslungade den frågan: huru kan utskottet veta, att dessa af honom föreslagna tvååriga kurser icke skulle vara tillräckliga för att utbilda folkskollärarinnor, som i kompetens äro likvärdiga med dem, som utgå från fyrklassiga seminarier, så vill jag endast därpå svara honom kort och godt: jo, det har motionären själf erkänt i sin motion. Han säger nämligen på ett ställe följande: »och torde de så utbildade lärarinnorna lättare kunna vinnas för landsbygdens folkskolor, där de icke skulle undanträngas af högre meriterade medsökande.» Här har ju motionären tydligen själf erkänt, att dessa lärarinnor, som komme att utexamineras från en tvåårig seminariekurs, i själfva verket skulle blifva mindre meriterade än de, som utgå från fullständigt fyra-klassigt seminarium.

Emellertid har utskottet icke fullt litat på motionärens auktoritet, utan också använt andra källor. Jag behöfver icke alls dölja, att vi äfven fått upplysningar af folkundervisningskommittén med anledning af de föreslagna treåriga kurserna. För öfrigt har motionären i sitt anförande häromkvällen erkänt, att man icke kan jämställa den utbildning, som dessa tvååriga kurser kunna skänka, med den utbildning, som erhålles vid de fullständiga seminarierna.

Motionären sökte också att finna stöd för sitt förslag i den omständigheten, att vi redan hafva lärare med olika kompetens, beroende på olika grad af begåfning. Detta förefaller mig vara en mycket egendomlig slutledning att stödja sig på i detta sammanhang. Jag undrar, om motionären skulle vilja vara med om att draga ut konsekvenserna häraf, äfven då det gäller den prästerliga utbildningen, ty jag förmodar, att man får tala om olika begåfning, äfven när det gäller prästerna. Det bör väl ändå vara så, att när staten upprättar läroanstalter för att utbilda lärare till en viss kompetens, bör denna kompetens vara så likformig som möjligt, åtminstone beträffande de fordringar, som man anser sig böra ställa på densamma.

*Angående
tvååriga folk-
skoleseminarier.*

(Forts.)

I utskottets utlåtande heter det, att det skulle åstadkommas en klyfning af folkskollärarekåren i fråga om utbildningen, om man skulle hafva tvååriga seminarier vid sidan af de fyraåriga. Häremot invände den ärade talaren på bohüslänsbänken, att det skulle bli samma förhållande med en treårig kurs. Nej, det är just detta det icke skulle bli, och det är äfven därför det är föreslaget treåriga kurser.

Nu har det visserligen sagts, att den anordning, som motionären föreslagit, endast skulle vara provisorisk, men detta framgår icke alls af motionen. Där föreslår ju motionären inrättande af permanenta tvååriga seminarier för utbildning af småskollärarinnor till folkskollärarinnor, och jag kan icke alls finna, att där säges något om att dessa seminarier skulle vara provisoriska.

Om nu Riksdagen skulle bifalla denna motion och sålunda gå den väg, som här af motionären utstakats, skulle man männe då komma fortare till det mål, som man med denna motion afser, nämligen i första hand lärarebristens afhjälpande? Det tror jag icke. Det skulle tvärtom draga längre tid, om man ginge den vägen, såvida man icke skulle antaga, att Kungl. Maj:t helt och hållet skulle förbigå folkundervisningskommittén och endast på herr Meurlings auktoritet besluta att inrätta tvååriga seminarier. Det kan jag icke tänka mig, utan folkundervisningskommittén måste nog taga hand om denna fråga, och hvad skulle följden däraf blifva? Jo, att seminariereformfrågan i sin helhet ytterligare skulle uppskjutas, och detta vore till synnerligt stor skada. Herr Engström tycktes äfven vara af den åsikten, att man skulle kunna helt och hållet undanskjuta folkundervisningskommittén, gå förbi den, och att några myndigheter icke behöfde höras. Jag tror icke, att något sådant gärna låter sig göra.

Till sist får jag säga, att jag icke kan dela min ärade partiväns, herr Rydén, sympatier för motionen i den form den nu föreligger, och icke heller kan jag dela de sympatier han tycks hysa för dessa tvååriga seminarier. Jag tror, att de skäl, som utskottet har anfört och som vunnit stöd af undervisningskommittén, äro så starka och goda, att Riksdagen bör besinna sig mer än en gång, innan den beslutar införandet af dessa nya seminarier med förbigående af en kommitté, som håller på att utreda frågan. Det skulle vara något alldeles orimligt och exemplöst, att Riksdagen skulle, under det att en kommitté sitter och arbetar på reformer i de frågor, som det nu gäller, alldeles förbigå denna kommitté och ingå till Kungl. Maj:t med anhållan att, helt och hållet oberoende af de åsikter, som kommittén kan hafva, besluta inrättandet af tvååriga seminarier. Jag kan icke tänka, att kammaren vill vara med om något sådant. Jag hoppas därför, att Andra kammaren skall bifalla det yrkande, som utskottet framställt, nämligen om afslag på motionen, och jag ber, herr talman, att för min del få ansluta mig därtill.

Vidare yttrade:

Herr Berg i Stockholm: Herr talman! Jag känner ett behof af att först fästa uppmärksamheten därpå, att det icke är *jag*, som framkallat denna debatt och detta straffplenium. Men när man blir angripen på sådant sätt, som skedde härom dagen — eller rättare härom natten — så har man ju icke allenast rätt utan äfven plikt att svara, isynnerhet när man icke svarar blott för sig personligen utan också för en kommitté, hvars talan man har att föra.

I sitt andra anförande härom natten framställde herr Engström den anmärkningen, att folkundervisningskommittén fattat sitt uppdrag alldeles orätt, då kommittén såsom skett, tagit sig för att, efter verständig granskning af gällande bestämmelser rörande organisationen af och planen för folkskoleseminarierna i riket äfvensom af öfriga i omedelbart samband därmed stående föreskrifter rörande folkundervisningen, afgifva utlåtande och förslag angående förändrad organisation af folkskoleseminarierna. Kommittén borde i stället, enligt herr Engströms förmenande, hafva ur det uppdrag, som den af Kungl. Maj:t erhållit, »utbrutit» en särskild detalj, nämligen frågan om lärarebristen, och först utarbetat förslag angående denna samt därmed ingått till Kungl. Maj:t. Först sedan kommittén gjort detta, borde den, enligt herr Engströms mening, hafva tagit itu med frågorna om seminariernas organisation och läroplan, om folkskolornas och fortsättningskolornas organisation och läroplan om folkskoleinspektionen och om allt det andra, som den fått i uppdrag att utreda. Ungefär samma anmärkning i sak framställde också herr Meurling i sitt andra anförande, ehuru han — och det är mig ett nöje att vitsorda — begagnade en helt annan ton än den, hvarmed herr Engström trodde sig förtjäna sina parlamentariska riddarsporrar.

Ja, en sådan »utbrytning» skulle kommittén nog hafva gjort, ifall den fått sitt förordnande af herr Engström. Men nu har den i stället fått sitt förordnande af Kungl. Maj:t, hvilket är en något annan sak. Jag har, eftersom tillfälle därtill gifvits, tagit med mig här i afton Kungl. Maj:ts förordnande för folkundervisningskommittén och skall be att till protokollet få läsa upp det. Det är kort och lyder så: »Med anledning af särskilda hos Oss gjorda underdåniga framställningar angående *förändrad organisation af folkskoleseminarierna* m. m. hafve Vi funnit godt uppdraga åt en kommitté, att, efter verkställd granskning af gällande bestämmelser rörande *organisationen af och planen för folkskoleseminarierna i riket* äfvensom af öfriga i omedelbart samband därmed stående föreskrifter rörande folkundervisningen, afgifva det utlåtande och de förslag, hvartill nämnda granskning kan föranleda.»

Sedan dess har kommittén af Kungl. Maj:t, så som jag förra gången nämnde, erhållit nya uppdrag, och jag skall till herr Engströms underrättelse angifva några af dessa. De upp-

*Angående
tvååriga folk-
skoleseminari-
er.*

(Forts.)

Angående
tvååriga folk-
skoleseminaria-
rier.

(Forts.)

drag, som kommittén erhållit af Kungl. Maj:t, äro bland annat följande:

1. Den 13 juli 1906 det nyssnämnda förordnandet af Konungen, angående frågan om *ombildning af folkskoleseminarierna*.

2. Den 28 september 1906 nådig remiss *dels af universitetsexamenskommitténs betänkande* och förslag jämte därom inkomna yttranden af seminarierektorer och domkapitel, i hvad samma betänkande och förslag röra folkskoleseminarierna i riket, *dels ock af en af styrelsen för svenska seminarielärareföreningen* gjord underdånig framställning i fråga om *de blifvande ämneslärnarnas vid folkskoleseminarierna kompetens och utbildning*.

Underdånigt utlåtande härom är af kommittén afgifvet till Kungl. Maj:t den 31 oktober 1906.

3. Den 16 november 1906 nådig remiss af *nya normalritningar till folkskolebyggnader* med tillhörande beskrifning, utarbetade af kungliga öfverintendentensämbetet.

Underdånigt utlåtande härom är af kommittén afgifvet till Kungl. Maj:t den 27 februari 1907.

4. Den 23 november 1906 nådig remiss af centralstyrelsens för Sveriges allmänna folkskollärareförening underdåniga skrifvelse den 13 mars 1906, angående *omarbetande af normalplanen för undervisning i folk- och småskolor*, med anmodan att afgifva underdånigt förslag i ärendet.

5. Den 29 november 1906 nådig remiss af Riksdagens underdåniga skrifvelse den 27 april 1905 angående *ändrade bestämmelser rörande villkoren för statens bidrag till lärares aflönning vid fortsättningsskolor* jämte yttranden af öfverståthållareämbetet, Kungl. Maj:ts befallningshafvande i länen, domkapiteln och Stockholms stads konsistorium med anmodan att i ärendet afgifva underdånigt utlåtande.

6. Den 19 april 1907 nådig befallning till kommittén, att till statsutskottet afgifva yttrande rörande *seminariebyggnad i Luleå*. Detta yttrande, som var ganska vidlyftigt, afgafs den 24 april 1907.

7. Den 25 maj 1908 nådig remiss af centralstyrelsens för Sveriges allmänna folkskolelärareförening underdåniga skrifvelse angående *ändring i nu gällande bestämmelser för fortsättningsskolan (dennas mål, läroämnen och lärokurser)*.

8. Den 12 januari 1909 anmodan till kommittén att afgifva yttrande angående den väckta frågan om en *omorganisation i praktisk riktning af vårt folkbildningsväsen*.

I sammanhang med detta ytterst omfattande uppdrag fick kommittén tre nya ledamöter.

9. Den 6 september 1909 nådig remiss af domkapitlens och folkskoleinspektörernas yttrande angående *undervisning i folkskolorna om värnpliktigas skyldigheter m. m.*

10. Den 6 september 1909 domkapitlens och folkskoleinspektörernas yttrande angående *statsbidrag för undervisning i slöjd vid högre folkskolor.*

11. Den 1 februari 1910 nådig remiss af handlingar angående *folkskoleinspektionen.*

Detta är blott några af de större frågorna. Dessutom har kommittén erhållit nådig remiss af ett mycket stort antal skrivelser, med anmodan att taga dessa under öfvervägande i sammanhang med förut lämnadt uppdrag. Jag anser mig därjämte böra upplysa, att flera af kommitténs ledamöter därjämte af Kungl. Maj:t erhållit mycket betydande uppdrag i fråga om andra grenar af undervisningsväsendet, i hvilket afseende jag dock endast skall nämna den befattning, som fyra af kommitténs medlemmar och sakkunniga tagit med den till nu pågående Riksdag inlämnade kungl. propositionen angående kommunala mellanskolor.

Efter denna lilla redogörelse ber jag att få fästa särskildt herr Engströms uppmärksamhet därpå, att Kungl. Maj:t aldrig i någon af dessa skrivelser gifvit kommittén i uppdrag att utreda lärarbristen eller att utarbета något som helst förslag till afhjälpande af denna lärarbrist. Icke i någon enda af de många skrivelser, som kommittén från Kungl. Maj:t mottagit, förekommer ens ordet lärarbrist, än mindre något uppdrag till kommittén att taga den frågan under öfvervägande och därom framlägga förslag.

Ville man nu vara så strängt formalistisk, som man, efter hvad jag tror, oftast är inom kungliga kommittéer, kunde man ha anledning att till oss rikta den frågan: »När det är så, att Kungl. Maj:t aldrig uttryckligen begärt ert utlåtande om lärarbristen, hur kan det då komma sig, att ni dock anordnat en mycket omfattande, mycket besvärlig, mycket tidsödande och dessutom mycket kostsam utredning just af denna fråga, att ni tagit er för att utarbета flera förslag till lärarbristens afhjälpande och att ni till och med gifvit den offentlighet åt dessa edra förslag, hvilka ni tänkt ut, att de i ganska betydande omfattning redan blifvit upptagna af Kungl. Maj:t och af Riksdagen?

Ja, så kunde man fråga. Men den talare, som härom natten påstod, att kommittén och särskildt dess ordförande icke intresserat sig för spörsmålet om lärarbristen, och, som han påstod, saknat *god vilja* i denna sak, honom vill jag gifva en förklaring för kommitténs handlingssätt. Kommittén och särskildt dess ordförande har ansett, att, ehuru frågan om lärarbristen icke uttryckligen ingått i något af kommitténs uppdrag och icke blifvit af Kungl. Maj:t ens nämnd, står den dock medelbarligen i ett visst samband med den allmänna uppgift, som är kommitténs, nämligen att taga befattning med åtgärder för utbildande af kompetenta lärare, och vi ha därför ansett det vara försvarligt, att kommittén befattade sig med saken, ja, till och med lämnade antydningar om de åtgärder för lärarebristens undanröjande,

Angående
tvååriga folk-
skoleseminarier.
(Forts.)

*Angående
tvååriga folk-
skolesemina-
rier.*

(Forts.)

som vi kunnat uttänka. — Så förhåller det sig med den omtalade och klandrade *bristen på god vilja* hos kommittén och särskildt hos dess ordförande.

Det säger sig emellertid själfvt, att kommittén — om den ock varit djärf nog att fatta sitt uppdrag i så vidsträckt mening och gifva det så vidsträckt tolkning, att den kunnat däruti inlägga äfven frågan om lärarebristen och dess afhjälpande, ehuru denna icke uttryckligen blifvit af Kungl. Maj:t nämnd — naturligtvis skulle ha gått alldeles utom sin befogenhet, om den hade efter det recept, som hr Engström gifvit, ur sitt uppdrag *utbrutit*, som det heter, en sak, som Kungl. Maj:t aldrig nämnt, samt gifvit sig till att först för Kungl. Maj:t presentera ett arbete, som Kungl. Maj:t aldrig ålagt oss, med undanskjutande af sådant som Kungl. Maj:t verkligen befallt oss att göra. Enligt min tro skulle det icke varit *passande* af en kommitté att följa den anvisning, som herr Engström gifvit. Så förhåller det sig med den anmärkningen.

Beträffande de nu i motionen omtalade kurserna yttrade jag mig förra gången, och jag vidhåller den mening, jag då uttalade. En stor del af våra nuvarande småskollärarynnesseminarier ha en ett-årig eller ett och ett halft-årig lärokurs. Småskollärarynnessekåren i vårt land ha länge och allmänt och bittert beklagat sig öfver otillräckligheten af den utbildning, som vid småskoleseminarierna består dem, och på yrkande och uppdrag af af de tusentals småskollärarynnorna har nyligen genom Sveriges allmänna folkskollärarynnesseminarier till Kungl. Maj:t ingifvits en petition, hvori begäres, att det måtte sörjas för, att alla småskollärarynnesseminarier i framtiden måtte bli åtminstone tvååriga. Det är — det vill jag särskildt betona — *ingen*, som varit så angelägen om den saken som medlemmarna af den stora småskollärarynnessekåren själfva. Bygger man nu, som här blifvit ifrågasatt, en tvåårig kurs ofvanpå en lägre kurs, som är blott ett-årig eller ett och ett halft-årig, blir ju uppenbarligen hela utbildningskursen endast treårig eller tre och ett halft-årig. Det är gifvet, att så utbildade lärarinnor icke i regel, enstaka undantag frånräknade, kunna komma upp till den bildningsnivå, som de fyraåriga folkskoleseminarierna afse att föra dem till. Nu är emellertid den bildningsnivå, som våra fyraåriga folkskoleseminarier föra till, alldeles icke för hög utan i stället mycket för låg. Detta är icke endast min personliga mening, utan det är den allmänna meningen inom hela folkskollärarynnessekåren i vårt land, och jag vill tillägga: hos alla omdömesgilla personer för öfrigt. De i motionen ifrågasatta kurserna skulle således i regel komma att lämna ett undermåligt resultat; de skulle skapa en kår af lärarinnor, hvilka, det kunde man icke förneka, i allmänhet vore afgjordt af sekunda kvalitet i jämförelse med de öfriga. Folkundervisningskommittén har haft denna fråga under ompröfning, och har densamma fortfarande under ompröfning; och det är efter

långvarig och mycket omsorgsfull granskning, som kommittén kommit till det resultat, att kurser af dylikt slag icke kunna utbilda de lärarkrafter, som vår tid behöfver. Kommittén skall i sitt betänkande, som inom kort kommer ut, gifva skäl för sin mening, och jag är öfvertygad om, att dessa skäl komma att stå sig inför sakkunnig pröfning, den må blifva hur ingående och skarp som helst.

Angående tvååriga folkskoleseminarier.

(Forts.)

Jag vill nu endast till sist erinra därom, att rent tillfälliga parallellkurser vid seminarierna icke äro något nytt påfund. Det är en utväg, som blifvit begagnad förut för att vinna en tillfällig ökning af lärarkårens antal. Den utvägen är alltså pröfvad, och man har funnit den förknippad med så stora svårigheter i organisatoriskt—tekniskt afseende, att man i det längsta dragit sig för att återgå till dylika medel. Saken är nämligen icke så enkel, som att man endast har att vid något seminarium bereda en sal för en klass till; det fordras vida mer. Det fordras först och främst en betydande utvidgning af den med seminariet förbundna öfningsskolan. När man får dubbelt så många seminarier, som skola ha undervisningsöfningar med barn, behöfves äfven dubbelt så många klasser både i små- och folkskolan som annars. Häraf betingas ovillkorligen en stor utvidgning af öfningsskolan. Vidare förutsätter anordningen ett förökande af lärarkrafterna vid seminariet. Sådant kunde tyckas vara enkelt nog på den tiden, då en lärare vid ett seminarium kunde sättas till att undervisa i snart sagdt hvilket ämne som helst. Seminarierna betraktades förr så, som om det vid dem icke behöfde vara så noga med sakkunskapen i de särskilda ämnena, utan en lärare i naturkunighet kunde sättas att undervisa i kristendom, liksom omvänt en lärare i kristendom kunde sättas att undervisa i kemi, fysik, biologi eller något sådant. Man ställde icke alls samma fordringar på seminarieundervisningens grundlighet och vetenskaplighet, som man nu sätter och redan då satte på läroverkslärarna, till och med i de lägre läroverksklasserna. Men nu för tiden går sådant icke längre för sig. Om man därför inför en parallellklass, är det icke nog att öka lärarnas antal med en person; man måste äfven se till, att på hvarje stadium för denna klass finnas kompetenta lärarkrafter i de olika ämnen, som där förekomma. Men detta är ingen enkel och lätt affär. Så kommer naturligtvis slutligen till allt detta ett förökande af lärarkrafterna i seminariernas öfningsskolor, af dem som skola handleda seminaristerna vid deras undervisningsöfningar; de måste naturligtvis finnas i så stort antal, att de räcka till.

Alla dessa anordningar äro naturligtvis icke lätta att vidtaga, när det är fråga om en rent provisorisk åtgärd, hvilken man tänker sig vara ett par år, men sedan kanske upphöra.

Om de saker, jag nu antydt, kommer kommittén att utlåta sig i sitt betänkande. Jag tror för min del icke, att den kan komma att tillstyrka anlitaandet af provisoriska parallellklasser.

Angående
tvååriga folk-
skoleseminarier.

(Forts.)

Jag skall i samband härmed erinra om, att sådana parallellklasser upprättades på grund af kungl. proposition vid 1899 års riksdag i Göteborg och Kalmar. De pågingo under några år, men den sista gången, som Kungl. Maj:t begärde anslag till dem, var vid 1902 års riksdag, och då yttrade Kungl. Maj:t därom följande: »Dessa kursers fortsättande torde numera vara öfverflödigt, emedan genom inrättandet af de två nya seminarierna i Landskrona och Strängnäs behovet af lärare och lärarinnor under den närmaste framtiden torde blifva tillgodosedt.»

Det, som regeringen sålunda år 1902 uttalade som en förmodan, har icke uppfyllts, utan vi ha verkligen nu en mycket betydande lärarbrist. De utvägar, som kommittén för dess afhjälpande tänkt förorda, nämnde jag förra gången, och jag skall påpeka dem ännu en gång. Det är dels dubbelseminarier, dels treåriga kurser för småskollärarinnor. Båda äro konstanta, permanenta inrättningar, som äro ägnade att afhjälpa det behof af lärare, som kommer att växa i samband med folkskoleväsendets allmänna utveckling. Vid sidan häraf behöfver man nu därjämte afhjälpa äfven den lärarbrist, som är af mera tillfällig art och som just nu gör sig så starkt kännbar. Efter min mening bör detta ske därigenom, att vi upprätta så stort antal af dubbelseminarier, studentklasser och treåriga kurser för småskollärarinnor, att produktionen motsvarar icke allenast den fortgående höjningen i behovet af lärare och lärarinnor, utan något öfverstiger densamma. Genom det öfverskott af lärare och lärarinnor, som sålunda under de närmaste åren kommer att produceras, kan man då afarbeta den abnorma lärarbrist, som för närvarande råder.

Mot detta botemedel kunde man invända, att det vore betänkligt och farligt, emedan de nämnda anordningarna komma att stå kvar äfven i framtiden, och man kunde då råka ut för den risken, att det producerades för många lärare och lärarinnor, så att vi för all framtid finge ett öfverskott, hvilket icke vore nyttigt. Någon sådan risk tror jag emellertid icke föreligger. Ty under tiden, som den nu rådande bristen afarbetas, kommer naturligtvis vårt folkundervisningsväsen att utvecklas. Allt flera skolor komma till, och dessa skolor förbättras till sin organisation, så att behovet af lärare växer. Efter någon tid — kommittén har räknat ut, om 15 år — skall den ökade produktionen därför komma att fullt motsvara det behof af lärare, som från den tiden årligen kommer att göra sig gällande. Sedermera blir det naturligtvis regeringarnas och Riksdagens sak att sörja för, att den ytterligare ökning af seminarier och seminariekurser, som kan visa sig behöfliga, också kommer till stånd.

Jag har med hvad jag sålunda yttrat, velat gifva upplysning om det uppdrag, som folkundervisningskommittén verkligen erhållit, hvaraf torde framgå, att den anvisning, kommittén er-

höll af herr Engström häromdagen, har kommittén omöjligt kunnat följa. Likaså har jag velat framhålla, att kommittén redan har den nu omhandlade frågan under ompröfning. Kommittén kommer ock, såsom jag nämnt, att med snaraste aflämna sitt betänkande till Kungl. Maj:t. Då får den naturligtvis underkasta sig den kritik, som den får, samt vara tacksam för den del däraf, som kommer från sakkunnigt håll.

Angående
tvååriga folk-
skoleseminarier.

(Forts.)

Herr Meurling: Herr talman, mina herrar! Motionen är en röst från församlingarna i vårt land, och jag tycker, att den bör icke bedömas hårdt hvarken af lärarna här eller kammarens ledamöter i öfrigt, när den icke begär någonting annat än ett svar på detta rop från församlingarna: Ni ha gifvit oss folkskolor, Ni låter oss betala folkskollärelöner, gif oss också då folkskollärare!

En talare på skånebänken yttrade, att jag skulle ha sagt, att icke någon hjälp har blifvit gifven mot lärarebristen under de senaste åren. Jag tror, att stenograferna skola kunna upplysa om, att jag sagt: icke *tillräcklig* hjälp.

Det har framhållits, att jag tagit sifferuppgifterna lättvindigt. Det har jag icke gjort. Men då jag saknar förra årets utskottsordförande här, så vill jag icke närmare tala om den saken. Han kunde lämna upplysningar om detta. Men jag ber få påpeka, att här gäller det icke endast att fylla antalet af nu lediga ordinarie folkskollärarebefattningar, utan det behöfs också, för att bristen *verkligen* skall fyllas, ett ganska betydligt öfverskott. Ty gällande folkskolestadga föreskrifver, att om en lärare blir sjuk, så skall hans vikarie också vara examinerad. Och hvilken sjukvikarie man än får, så skall man lämna honom folkskollärelön. Nu upplyser »Berättelsen öfver hvad sig i riket sedan senaste lagtima Riksdag tilldragit», att på ett år har det varit 970 sjukvikarier. Där är också ett rum, som behöfver fyllas, och kanhända dröjer det mer än 15 år, innan det är gjordt.

Det har anmärkts på, att jag i mitt förra yttrande frågade, hur utskottet kunde veta, att de, på det af mig föreslagna sättet, utbildade lärarna skulle bli mindre värdiga. Och nu har äfven den siste talaren sagt, att de skulle bli det. Ja, det beror naturligtvis på, hur man ställer inträdesfordringarna. Och för öfrigt hörde jag herr Rydén uttala den tanken, att de icke skulle behöfva bli mindre värdiga. Ja, han gick ännu längre än jag i fråga om goda tankar om dem, som utgå från sådana seminarier.

Det yttrades vidare, att jag skulle ha uttalat klander mot folkundervisningskommittén, för att den icke utbrutit denna fråga. Jag ber häremot få påpeka, att, så vidt jag minns, var det då icke fråga om kommittén, utan jag yttrade, att vill man främja folkundervisningen i vårt land, så är det mest gagneligt att börja med att gifva de nu befintliga folkskolorna kompetenta lärare

Angående
tvååriga folk-
skolesemina-
rier-
(Forts.)

Jag tror, att både folkundervisningskommitténs ordförande och öfriga ledamöter märkte, att jag bemödade mig att icke uttala ett enda klandrande ord om denna kommitté, då jag vet något litet, hvilken börda som hvilat på den. Men därför har ju också denna fråga framställts vid sidan af dess arbete.

När jag hörde två folkskollärare, representerande olika partier, förra gången instämna i, att goda provisoriska läroanstalter för redan tjänstgörande småskollärarinnor borde med tvååriga kurser inrättas för att fylla den förhandenvarande bristen, och då jag nu hört, att kommitténs arbete i denna fråga framskridit så långt, hvilket jag icke visste, då motionen skrefs, och vidare med anledning af de öfriga yttranden förra gången för sådana provisoriska läroanstalter, skall jag be, om icke formella hinder möta, få återtaga mitt yrkande från förra gången och få tillägga orden »provisoriska seminarier eller läroanstalter». Herr talman, jag ber att få ha yrkandet i den formen.

Herr Rydén: Herr talman! Jag har icke heller i dag något yrkande att göra. Jag kan icke vara med om det sista yrkandet om provisoriska två-åriga seminarier. Det är icke hvad jag för min del vill uttala mig för, utan det är för två-åriga parallellkurser vid vissa lärarinneseminarier. Jag vill emellertid icke göra något yrkande af det skälet, att folkundervisningskommitténs ordförande här förklarade, att denna angelägenhet var föremål för kommitténs uppmärksamhet. Men jag vill något lite opponera mot de betänkligheter och svårigheter, som målades upp här i detta fall, äfven om jag icke underskattar dessa svårigheter. Om man skall vara nödsakad att välja mellan det att dispensera den ena småskollärarinnan efter den andra utan all utbildning, som det nu sker hvarje vecka, och det, att underkasta sig svårigheterna med parallellkurser för att afhjälpa den tillfälliga lärarebristen, så tror jag, att jag föredrager den senare utvägen, ty dessa svårigheter äro öfverkomliga. Jag har talat om detta rätt mycket med den seminariektör, som ledde utbildningen af lärarinnor, där vi sist hade anordnat sådana parallellkurser — det var nu under revisionsresan, jag och en kamrat i kammaren kom att dryfta denna sak med honom — och han för sin del medgaf visserligen obetingadt, att det mötte vissa svårigheter, särskildt beträffande öfningsskolan, men att de dock icke voro större, än att han för sin del skulle kunna på nytt taga upp saken.

Jag vill icke göra något yrkande, men jag ber, att undervisningskommittén måtte taga detta uppslag under synnerligen allvarlig ompröfning. Jag tror icke, att man bör afvisa detta, bara därför att det möter en eller annan svårighet. Men herr Meurlings yrkande om två-åriga provisoriska folkskoleseminarier är ju något helt annat än dessa parallellkurser, som finnas vid

en del seminarier. Jag tror för min del, att i det läge frågan nu kommit, det icke är skäl att kammaren fattar annat beslut än bifall till utskottets hemställan.

*Angående
tvååriga folk-
skolesemina-
rier.*

(Forts.)

Herr Engström: Jag skall be att få återtaga det yrkande, jag gjorde i lördags, och ansluta mig till det yrkande, som herr Meurling här i dag har gjort.

Herr Räf: Herr talman! Jag tror, att det är ganska behöfligt, att denna sak, som gång på gång förekommer i kammaren, skänkes större uppmärksamhet i det tillfälliga utskottet nr 1, och möter litet mer förståelse i kammaren också. Det har nämligen varit så, att hvarje gång denna fråga varit uppe, och det är icke så få gånger, blott sedan jag kom i Riksdagen, så har den här i kammaren fått ett ganska fränt svar. Frågan är alltför allvarlig för att kunna vara betjänt med ett så fränt svar. Därför skall också jag för min ringa del uttrycka min tacksamhet till herr Rydén och folkskoleinspektören Johansson i Jönköping för den välvillighet, med hvilken de tala om Meurlings framställning.

Jag tror för min del vidare, att landet har sin uppmärksamhet fästad på hur dessa angelägenheter ordnas. Jag tror, att folket och de kommunala myndigheterna ha sin uppmärksamhet ganska allvarligt fästad på folkskolan. Och det i synnerhet med afseende på två synpunkter. För det första tycker man, att folkskoleväsendet drar väl stora kapital, och för det andra har man börjat fästa uppmärksamheten på att undervisningen icke lämnat så nöjaktigt resultat i kunskapshänseende, som man haft anledning vänta däraf. Jag känner särskildt till, att i vissa stadsfullmäktige mycket framstående personer börjat fästa uppmärksamheten på saken och gifvit ganska allvarliga erinringar för framtiden, att man borde akta sig en liten smula äfven på detta område för att göra utgifterna alltför stora. Jag lade också märke till, hurusom det i somras stod att läsa i stockholmstidningarna, att till och med utlänningar blifvit mycket frapperade af dessa mycket stora folkskolepalats, som uppförts här och där, och som de menade i vissa afseenden vara ganska dyrbara eller alltför lyxiösa jämförda med deras egna. Jag säger då icke, att dessa utlänningar hade precis rätt i denna sin framställning, men det är ju emellertid ganska betecknande, att såväl engelsmän som danskar, som det visst var fråga om vid detta tillfälle, kunde känna sig så att säga frapperade af förhållandena här uppe i Norden i detta afseende.

Det märkligaste tror jag, man måste säga, äro de undersökningar, som på sista tiden gjorts af såväl militärer som också skolmän angående folkbildningen. Man har ju af undersökningarna från dessa båda håll blifvit ganska öfverraskad af att finna,

Angående
tvååriga folk-
skoleseminarier.
(Forts.)

att folkskoleungdomen äger så liten kunskap, som den verkligen har.

Jag tror nu icke, att orsaken till att det är så svagt i afseende å kunskapen kan ligga i bristande offervillighet för folkskolan. Utgifterna för folkundervisningen voro nämligen år 1905 28 millioner kronor, 1906 stego de till 31 millioner kronor, för 1907 var siffran 36 millioner, för 1908 39 millioner och för 1909 42 millioner; samtliga dessa summor i runda tal beteckna utgifter för det svenska folkskoleväsendet. Dessa utgifter ha alltså på dessa fyra år stegrats med icke mindre än 14 millioner kronor, d. v. s. om man utgår från 1905 med icke mindre än 50 procent å utgiftssumman år 1905.

Nu säger man och invänder, att denna ökning icke beror på att det blifvit så dyrt i allmänhet inom själfva folkskoleväsendet, utan den skulle bero därpå, att barnantalet så betydligt utvidgats. Men undersöker man, huru det ställer sig i det afseendet, finner man, att då 1903 omkostnaden för hvarje barn utgjorde 33 kronor, steg den 1904 till 35 kronor; 1905 voro vi uppe i 37 kronor per barn, för 1906 gäller siffran 40, för 1907 46, och 1908 var kostnaden uppe i 51 kronor per barn. Äfven med denna utgångspunkt har alltså under dessa år förekommit en stegring af 40 procent. Tager jag särskildt föregångsstaden Stockholm såsom exempel, är man där redan 1907 uppe i 116 kronor per barn.

Draga vi på på detta sätt, äro vi 1920 uppe i en kostnad af ungefär 92 å 93 millioner för folkskoleväsendet i vårt land. Ja, för att komma dit behöfva vi blott öka i samma tempo, som vi gjort under dessa sista fem åren, jag här talat om. Men den, som lyssnade litet uppmärksamt, och det tänker jag vi gjorde litet hvar, på hvad herr Fridtjuv Berg i Stockholm hade att säga, kan lätt tänka sig, att ökningen icke skall bibehållas vid det tempo, den för närvarande har, utan vi komma nog in i ett annat tempo, då vi skola realisera, hvad denna stora kommitté kommer att förelägga Riksdagen.

Jag kan då fråga: Hvad gå dessa stora utgifter till? Jo, enligt 1908 års statistik, som jag har med mig — jag vet, att jag far med riktiga siffror, då jag har papperen framför mig — gick 54 procent till folkskollärarnas löner, d. v. s. 22 millioner kronor; till byggnader åtgick 26 procent eller 10 millioner kronor; öfriga omkostnader togo 18 procent eller 7 millioner kronor och undervisningsmateriel 2 procent eller $\frac{1}{2}$ million kronor.

Det finnes också en annan gradmätare, som icke är betydelselös, då man talar om, huruvida svenska folket verkligen är offervilligt och huruvida det kommer an på svenska folkets offervillighet, att svenska folkskoleväsendet ej lämnar bättre undervisningsresultat, än det hittills lämnat. Denna gradmätare

är skoldistriktens skuldsättning. Man kan nämligen af den statistik, som finnes angående skoldistriktens skuldsättning, noggsamt förstå, att skoldistriktet anstränga sig till det yttersta för att bestrida här ifrågasvarande omkostnader. Om vi utgå från 1882, finna vi, att skoldistriktens samtliga tillgångar då utgjorde 5 millioner kronor och skulderna 4 millioner kronor, allt i runda tal; tillgångarna voro då således $1\frac{1}{4}$ gång så stora som skulderna. Om vi gå till 1905, finna vi, att tillgångarna voro 10 millioner kronor och skulderna 30 millioner kronor eller tre gånger så stora som tillgångarna. År 1906 voro tillgångarna 11 millioner kronor och skulderna 32 millioner kronor, d. v. s. skulderna voro då nära tre gånger så stora som tillgångarna. År 1907 hade tillgångarna gått upp till 12 millioner kronor och skulderna till 36 millioner kronor, alltså skulderna precis tre gånger så stora som tillgångarna. År 1908 voro tillgångarna 13 millioner kronor och skulderna enligt statistiken i tabellerna 43 millioner kronor, men besynnerligt nog, enligt inledningen till folkskolematrikeln, som ligger framför mig, $47\frac{1}{2}$ millioner kronor. Jag tror emellertid mera på den tabellariska uppställningen, och enligt denna skulle skulderna vara ungefär $3\frac{1}{2}$ gånger så stora som tillgångarna. Det kan sålunda icke gärna sättas i fråga annat, än att ej blott svenska folket utan också svenska Riksdagen visat en så stor offervillighet, att vi icke gärna kunna tänka oss, att vi skola kunna uppsöka orsaken till de svagheter, som jag berört, i deras bristande offervillighet, utan att orsaken måste sökas på annat håll. Jag tror också, att det är synnerligen farligt, och misstager man sig icke, äro vi ute just för den faran, om svenska folket skulle få den uppfattningen, att det visserligen får offra och annonsera, men att den bristande tillgången på lärarekrafter gör många af dessa uppoffringar alldeles fruktlösa.

Om man sålunda tar hänsyn till alla dessa siffror och till hvad herr Fridtjuv Berg talade om och meddelade angående de framtida förhållandena, undrar jag, om vi icke ha största anledning att vara herr Meurling tacksamma för den af honom väckta motionen och verkligen också försöka göra någonting af densamma.

Efter herr Fridtjuv Bergs anförande hade jag varit mest benägen att instämma i motionens kläm, sådan den först förelåg, men då nu motionären själf ändrat klämman, skall jag, herr talman, be att få instämma i hans senaste yrkande.

Herr Waldén: Herr talman! Då den siste talaren gjort en antydning om att motionären i denna fråga fått ett fränt svar från utskottet, vill jag endast erinra herrarna om den motivering, utskottet här förebragt. Jag tror knappast, att någon kan beskylla utskottet för att hafva varit »fränt» mot den föreliggande motionen. Vi hafva i utskottet erkänt det berättigade i motio-

Angående
tvååriga folk-
skoleseminarier.
(Forts.)

*Angående
tvååriga folk-
skoleseminaria-
rier.*

(Forts.)

närens klagan öfver lärarebristen och äfven erkänt det berättigade i hans förslag om inrättande af kortare kurser för utbildande af småskolelärarinnor. Vi hafva till och med ytterligare understrukit önskvärdheten af, att de åtgärder, som böra vidtagas för att afhjälpa lärarebristen, snarast möjligt komma till stånd. Jag tycker, att man icke gärna kan vara välvilligare i motiveringen, än hvad vi varit. Att vi icke kunnat vara med om motionärens förslag om inrättande af två-åriga kurser, ha vi motiverat i sista punkten af utskottets utlåtande, och detta har ju ytterligare blifvit understruket af dr Berg. Skäl hafva alltså förebragts, hvilka gjort, att utskottet icke kunnat ställa sig på annan ståndpunkt.

Hvad slutligen beträffar det yrkande, motionären senast gjort, nämligen att vi skulle besluta inrättandet af provisoriska två-åriga seminariekurser, så ber jag få uttala min varning mot, att man fattar ett sådant beslut. Att göra detta vore att föregripa folkundervisningskommitténs utredning; och vidare, om Riksdagen nu fattar ett sådant beslut, kommer det att bli förenadt med synnerligen stora kostnader och besvär, och när en gång lärarebristen är afhjälpt, kommer det också att bli mycket besvärligt att afskaffa dessa provisoriska seminarier. Det är alltså en betänkelig sak vi skulle inlåta oss på, om vi bifölle motionärens sist gjorda yrkande.

En annan sak blir, ifall det på något sätt skulle kunna vidtagas en sådan provisorisk anordning, som den af herr Rydén nämnda. Det är möjligt, att detta skulle kunna i någon mån leda till gynnsamt resultat. Därom vill jag icke närmare yttra mig, men jag tror, att då detta förslag nu framkommit i kammaren under debatten, skall såväl folkundervisningskommittén som Kungl. Maj:t taga all möjlig hänsyn till detta spörsmål.

Jag ber, herr talman, att få vidhålla mitt yrkande.

Herr Räf: Ja, herr talman, den siste ärade talaren skall nog finna, att jag i mitt anförande icke riktade mig mot utskottet, då jag talade om ett fränt mottagande. Det vare nog sagdt om den saken.

Vidare ber jag att få säga, att det icke är första gången, som jag också förut sagt, detta nödrop från landet kommer inför kammarens öron. Jag har suttit här några år och hört det gång efter annan. Vill man verkligen få fram en allvarlig folkundervisning, en grundlig folkundervisning här i landet, lär det väl icke ske genom att endast sätta upp byggnader och skaffa sig material och på sådant sätt offra stora summor på saken, utan man måste väl också skaffa lärarekrafter; och jag tror icke, att detta nödrop från våra socknar, från våra hemmansägare, från våra arbetare på landsbygden kommer att tystna, förrän vi söka tillfredsställa äfven detta behof.

Härmed var öfverläggningen slutad. Herr talmannen gaf propositioner först på bifall till utskottets hemställan och vidare på afslag därå och bifall i stället till det af herr Meurling under öfverläggningen senast framställda yrkandet; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med öfvervägande ja besvarad. Votering begärdes likväl af herr Räf, i anledning hvaraf nu uppsattes, justerades och anslogs följande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller första tillfälliga utskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 7, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med afslag å utskottets berörda hemställan, bifallit det af herr Meurling under öfverläggningen senast framställda yrkandet.

Voteringen utvisade 98 ja mot 67 nej, hvadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 7.

Till afgörande förelåg vidare Andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 8, angående väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t rörande utredning af ägande- och dispositionsrätten till församlingarnas kyrkor. *Angående utredning om ägande- och dispositionsrätten till församlingarnas kyrkor.*

I en inom Andra kammaren väckt motion, nr 55, hade herr Räf hemställt om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående utredning rörande ägande- och dispositionsrätten till församlingarnas kyrkor, hvilken motion hänvisats till första tillfälliga utskottet för förberedande behandling.

Sedan utskottet häröfver afgifvit utlåtande, men kammaren vid ärendets föredragning den 11 sistlidna mars återförvisat det samma till utskottet för ny behandling, hemställde nu utskottet i förevarande utlåtande, att Andra kammaren för sin del ville besluta, att Riksdagen i skrifvelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t vidtagna åtgärder för att tydliga bestämmelser angående rätten att upplåta kyrka för andra än kyrkliga ändamål måtte komma till stånd.

Häremot hade herrar *Meurling* och *Sandquist* reserverat sig.

Utskottets hemställan upplästes, hvarefter ordet begärdes af

Angående
utredning om
ägande- och
dispositions-
rätten till församlingarnas
kyrkor.

(Forts.)

Herr Sandquist, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Frågan om äganderätten till och dispositionsrätten öfver kyrkorna för andra än gudstjänstliga ändamål torde väl ostridigt genom herr Starbäcks motion, nr 191, förra året hafva blifvit i viss mån en fråga af aktuell betydelse. Ty yrkandet på bestämda lagbud i syfte att särskilda myndigheter, såsom musikaliska akademien, universitetens föreläsningsbyråer eller styrelsen för folkbildningsförbundet, skola bemyndigas att utöfva ovägerlig supremati öfver kyrkorna kan väl, huru opartiskt yrkandet än må bedömas, icke annat än anses såsom ett angrepp på församlingarnas äganderätt till och dispositionsrätt öfver sina kyrkor. Eller kan det väl vara juste, billigt och rättvist att framkomma med sådana anspråk på dispositionsrätt utan äganderätt? Bort det! Det erkännande, som såväl utskottet som Andra kammaren förra året — trots diplomatisk försiktighet i uttrycken — dock faktiskt gaf åt motionens hufvudsyfte, har ock gifvetvis bidragit till att göra den föreliggande frågan i viss mån, såsom jag sade, aktuell.

Situationen i denna fråga är således enligt min mening sådan, att den manar till allvarligt gif akt, ett allvarligt gif akt för den myndighet det vederbör, pastor loci och genom honom församlingen, att rörande önsknings om kyrkas öppnande för andra än dess ursprungliga ändamål så använda rättigheten, att den vid hvarje särskildt förekommande tillfälle pröfvar och bestämmer så, att Kungl. Maj:ts utslag i denna fråga af den 9 november 1871 icke behöfver annulleras.

Situationen innebär än vidare en allvarlig uppfordran för hvarje församling, som utan statsanslag byggt och underhåller sin kyrka, att behörigen afvisa såväl allt misstänkliggörande af dess ägande- och dispositionsrätt som ock att ståndaktigt tillbakavisa eller afvärja alla illegitima anspråk på densamma. Besjälad af denna uppfattning, yrkar jag i år likaväl som i fjol på rent afslag af den föreliggande frågan.

Nära 40 år hafva förflutit, sedan Kungl. Maj:t uttalade sitt utslagsgifvande och vägledande ord, rörande då omtvistad dispositionsrätt öfver kyrkas öppnande för andra än dess ursprungliga ändamål. Under denna tid ha icke några klagomål öfver maktmissbruk behörigen anhängiggjorts med ty åtföljande prejudikat. Vid sådant förhållande synes det mig vara onödigt att i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla om vidtagande af åtgärder för att tydliga bestämmelser i denna fråga må komma till stånd. Onödigt är, synes det mig, ett sådant åtgörande jämväl med hänsyn därtill att man har all anledning att förmoda, att vederbörande myndighet må förstå att så afläsa tidens ur, att den billigt och rättvist må nyttja sin prejudicerade uppgift att vid hvarje särskildt förekommande tillfälle så pröfva och bestämma, att verkligt folkbildningsarbete befrämjas och kyrkans helgd icke profaneras.

Jag ber på grund af hvad jag nu i största korthet anfört få yrka afslag såväl å motionen som å utskottets i ämnet gjorda hemställan.

*Angående
utredning om
ägande- och
dispositions-
rätten till församlingarnas
kyrkor.*

Vidare anförde:

Herr Meurling: Herr talman, mina herrar! Jag har icke heller nu kunnat instämma i utskottets hemställan, ehuru den fått en ny form.

Rörande den sak, som här behandlas, synas mig tre frågor kunna göras: 1) Hvem har äganderätten till kyrkorna? 2) Hvem har dispositionsrätten öfver kyrkorna? 3) Hvem utöfvar inom hvarje lokalförsamling dispositionsrätten öfver dess kyrka? Frågar man då först, hvem har äganderätten till kyrkorna, så kan efter en utredning svaret blifva: församlingarna. Frågar man, hvem har dispositionsrätten öfver kyrkorna, så kan man åtminstone tänka sig, att svaret efter en utredning blir: församlingarna och kyrkosamfundet. Frågar man, hvem har rätt att upplåta eller stänga lokalförsamlingens kyrka, när det gäller dess upplåtande för ett visst ändamål, så kan svaret tänkas blifva: den och den lokala myndigheten, eller, om herr Starbäck får sin önskan fram, därjämte den och den institutionen i Stockholm eller Uppsala.

Motionären vid denna riksdag har begärt att få de två första frågorna utredda och besvarade. Herr Starbäck begärde förra året att få den tredje frågan afgjord. Nu har utskottet undanskjutit de två första frågorna och endast hemställt att få den tredje frågan utredd, d. v. s. nästan ordagrant hvad herr Starbäck förra året begärde, blott med den skillnaden, att hvad han kallade »folkbildningsarbete», det kallar utskottet: »andra än kyrkliga ändamål», och det kanske nog finnes de, som anse de båda uttrycken identiska.

Utskottet i år liksom i fjol säger sig anse, att rätten till att upplåta eller stänga lokalförsamlingens kyrka bör grunda sig på ägande- och dispositionsrätten, men utskottet vill icke intaga något därom i sitt yrkande. Då vi emellertid af herr Starbäcks motion förra året blifvit uppmärksamgjorda på, hurudana bestämmelserna om rätten att upplåta lokalförsamlingens kyrka kunna blifva, ifall de göras fristående från äganderätten och dispositionsrätten i allmänhet, så kan jag icke bifalla yrkandet, sådant vi nu hafva fått det från utskottet. Och när våra församlingar få se, att man vid beslutet härom icke vill nämna något om rättsgrunden, så kunna de knappast undgå att anse detta vara en händelse, som ser ut som en tanke — och det intresse, hvarmed man nu mångenstädes följer denna frågas behandling, kan då begynna öfvergå till oro. Exemplet från ett annat bekant land är för dem afskräckande nog.

(Forts.)

Angående utredning om ägande- och dispositionsrätten till församlingarnas kyrkor. På utskottets yrkande, såsom det nu blifvit formuleradt, ber jag därför i likhet med föregående talare få yrka afslag.

Forts.) Herr Olsson i Berg: Herr talman, mina herrar! Då herr Råfs motion, nr 55, efter att hafva vandrat genom utskott och kammare, fått ett innehåll, som bra mycket påminner om en herr Starbäcks motion, nr 191, förlidet år, så vill jag i anledning häraf yttra några få ord.

Jag vill då gifva till känna, att jag står precis på samma ståndpunkt som förlidet år, då jag äfven yttrade några ord angående denna fråga. Jag anser nämligen, att våra kyrkor böra ingalunda upplåtas för andra ändamål än till gudstjänst och kyrkliga förrättningar. De äro därtill byggda och invigda, och detta är i full öfverensstämmelse med kyrkolagen. De böra således, enligt min upfattning, icke få användas till andra ändamål än gudstjänstliga.

Såsom vi alla veta, förekommer det nu, dels att kungörelser uppläsas, dels att kortare kyrko- och kommunalstämmor hållas i kyrkorna. Detta, som under långliga tider ansetts nödvändigt, hafva icke heller de motsatt sig, som äro rädda om kyrkan och värna om dess rätt, äfven om de ansett, att en inskränkning häruti vore önskvärd.

Jag och mina meningsfränder i denna sak vilja heller icke klaga häröfver eller framställa någon fordran på inskränkning. Men vi vilja heller icke hafva någon utvidgad rätt för kyrkornas användande.

I olikhet med utskottet anser jag därför, att Riksdagen icke bör besluta någon skrifvelse till Kungl. Maj:t i detta syfte.

Hvad är det manne de herrar vilja hafva utträttadt, hvilka önska kyrkorna upplåtna för andra ändamål än gudstjänst? Eller hvilka skäl föreligga till detta? Hvarför skola vi gå ifrån våra fäders verkligen fromma sed och handlingssätt, då det gäller att hålla våra kyrkor i helgd?

Jag vädjar till herrarna litet hvar i denna kammare, som äro vänligt sinnade mot vår kyrka, om vi icke här böra vara försiktiga och se till, att vi värna om våra kyrkor. Låt vara, att här nu förespeglas och kanske äfven till en början blefve kontroll och pröfvande urskiljning å hvad som finge föredragas i våra kyrkor, så anser jag för min del, att detta är en mycket farlig väg att slå in på. Det komme då säkert ej att dröja länge, innan vi finge både föredrag och annat af innehåll, som vore att fullt ut ohelga det rummet, som Herren själf kallat för ett heligt rum.

Med rätta skulle vårt svenska kyrkofolk med stor sorg och smärta se, om vi här bifalla förslag, som gå ut på att upplåta våra kyrkor till hvarjehanda andra ändamål än gudstjänst. Nej, vi vilja hafva våra kyrkor i fred såväl hädanefter som hittills.

Från dessa heliga rum böra de mångahanda värdsliga saker vara bannlysta, som eljest förekomma i det hvardagliga lifvet. Ja, låtom oss icke där införa sådant, som säkert skulle störa stillheten och det rätta firandet af den sköna Herrans gudstjänst. Ty endast till gudstjänstliga handlingar äro våra kyrkor byggda.

Herr talman! Jag yrkar afslag å såväl motionen som utskottets hemställan.

Angående utredning om ägande- och dispositionsrätten till församlingarnas kyrkor.
(Forts.)

Herr Hagström: Herr talman! Samtliga de tre föregående talarna öfverensstämma i vissa hänseenden. Alla tre hafva yrkat afslag å utskottets hemställan; ett par också därjämte afslag å motionen, nämligen den förste och nu den siste talaren. Därjämte är någonting annat för dem alla tre gemensamt, och det är, att de synas vilja föra diskussionen in på grundval af herr Starbäcks motion i fjol. Jag kan icke inse det lämpliga i detta, då vi hafva en motion i år, på grund af hvilken utskottet nu har afgifvit sitt utlåtande; att då i likhet med motionären draga fram herr Starbäcks motion från i fjol och hvad i den skrivits och i den yttrats, anser jag icke vara lämpligt.

Talarna liksom äfven motionären haka sig fast vid herr Starbäcks motion, som om utskottet i fjol hade anslutit sig till den i alla punkter från början till slut. Jag skall icke här taga upp tiden med att upprepa något af hvad utskottet i fjol sade med anledning af motionen, men jag skall be att få hänvisa herrarna till utskottsutlåtandet. Jag tror, att det bör vara nog.

Anledningen, hvarför herr Sandquist yrkade afslag å utskottets hemställan äfvensom motionen, föreföll mig vara, att han ansåg det vara bra som det är. Vi hafva ett prejudikat från 1871 och detta anser han vara tillräckligt. Detta prejudikat innehåller emellertid, såsom jag förut nämnde, då denna fråga var före för ett par veckor sedan, endast huru man skall förhålla sig, då det är fråga om kyrkans upplåtande till kolportörer eller lekmannapredikanter. I sådant fall gifver detta prejudikat åt hvarje kyrkoherde rätt att pröfva och bestämma, huruvida kyrkan i detta fall skall öppnas. Och det lär väl icke vara något att säga om detta annat, än att det är i sin fulla ordning, men därmed är icke sagdt, att detta prejudikat säger, huru förfaras skall i öfriga fall, då det blir fråga om kyrkas upplåtande.

Herr Sandquist tror, att det skall gå lugnt och bra hädanefter såsom hittills, då fråga blir om kyrkas öppnande, och om jag förstod honom rätt, satte han sig icke emot, att kyrkorna skola kunna upplåtas äfven för folkbildningsarbetet — men några reglementerande bestämmelser behöfvas icke; det har gått bra hittills, och det bör kunna gå bra äfven hädanefter, tror han.

Herr Meurling har nu yrkat afslag å utskottets hemställan, såvidt jag kan förstå hufvudsakligen af formella skäl, ty i sak, om också ej i hufvudsak, är han väl kanske något så när enig

Angående utredning om ägande- och dispositionsrätten till församlingarnas kyrkor. (Forts.)

med utskottet. D. v. s. han kan vara med om, att bestämmelser komma till stånd angående hvem, som kan hafva rätt att öppna lokalförsamlingens kyrka för det ena eller andra ändamålet; men dessa bestämmelser måste föregås dels af utredning angående äganderätten till församlingarnas kyrkor, dels också utaf en utredning angående dispositionsrätten. Ja, det är alldeles riktigt, det inser äfven utskottet. Det är icke så, som herr Meurling säger, att utskottet skjutit undan de första två frågorna angående hvem, som har äganderätten till kyrkorna och hvem, som har dispositionsrätten till desamma. Utskottet har tvärtom i sin motivering uttryckligen sagt, att en utredning af dessa frågor torde vara nödig. I hvilken utsträckning däremot en sådan är nödig, därom har utskottet gifvetvis icke kunnat yttra sig. I åtskilliga fall är det nog icke nödigt att utreda äganderätten, då denna väl torde vara alldeles gifven på förhand, men väl dispositionsrätten; i åtskilliga andra fall torde däremot äganderätten vara tvistig, och då gäller det naturligtvis att utreda den, innan man får reda på dispositionsrätten. Men det kan ju också vara åtskilliga andra saker, som kunna behöfva utredas, t. ex. just hvad herr Meurling nämnde angående kyrkosamfundets öfvervakande rätt. Allt detta har utskottet sammanfattat i ordet: »åtgärder». Utskottet föreslår nämligen: »att Riksdagen i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhåller, det täcktes Kungl. Maj:t vidtaga åtgärder för att tydliga bestämmelser angående rätten att upplåta kyrka för andra än kyrkliga ändamål må komma till stånd.» Det är just i dessa åtgärder, som utskottet innefattar krafvet på utredning af såväl ägande- som dispositionsrätten i hvarje fall, där sådant är af nöden. Men att företaga en fristående utredning angående äganderätten till alla kyrkor i hela landet, innan man kan få sådana reglerande bestämmelser till stånd, det kan jag icke förstå vara hvarken nödigt eller lämpligt, med undantag endast i de fall, där äganderätten kan vara tvistig.

Den siste talaren, herr Olsson i Berg, vände sig mot utskottets tal om att upplåta kyrka för andra än kyrkliga ändamål; han förmenade, att kyrkorna icke böra upplåtas för andra ändamål alls än rent kyrkliga. Därom har utskottet ingenting sagt. Utskottet har icke yrkat på, att kyrkorna skola upplåtas för det ena eller det andra ändamålet, men utskottet har pekat på det faktum, att kyrkorna redan nu verkligen upplåtas för olika ändamål, som visst icke alltid äro kyrkliga. Detta förekommer i fråga om ganska många kyrkor — det bör nog också herr Olsson ha reda på — och man vill just därför nu få bestämmelser till stånd, som utvisa, hvem det är, som har rätt att bestämma, huruvida kyrkorna skola upplåtas, eller hvem, som har rätt att vägra sådan upplåtelse — det är endast detta, som utskottet har upptagit. Det har synts utskottet både nödigt och önskvärdt, att en ändring i det tillstånd, som nu i detta hänseende råder, må snarast möj-

ligt komma till stånd. Som det nu är, anses på många håll pastor vara själfskrifven att enväldigt upplåta kyrkan eller vägra upplåtelse af densamma. I andra fall är det pastor tillsammans med kyrkoråd och kyrkostämma, som denna befogenhet tillkommer. Det är sålunda denna brist på enhetliga bestämmelser uti detta afseende, som gör, att utskottet framkommit med det förslag, som här nu föreligger i utlåtaudet.

Det är visserligen sant, att herr Råfs motion icke så tydligt har utsagt, hvad den åsyftar, men inom utskottet har dock antydts, och vi ha också trott oss kunna antaga, att herr Räf med sitt yrkande om utredning af äganderätten och dispositionsrätten dock afsåge något bestämdt syfte, nämligen att äfven han skulle vilja ha några klara och säkra bestämmelser angående hvem, som har rätt att i vissa fall upplåta kyrka för det ena eller andra ändamålet, så att han visste, hvem han kunde vända sig till för att få ett jakande eller nekande svar på en dylik begäran.

Herr talman! Jag tror, att jag härmed sagt i hufvudsak, hvad som varit det bestämmande för utskottet i dess uppfattning af denna fråga, och jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Starbäck: Herr talman! Då denna fråga senast var före här i Riksdagen, tillät jag mig att ur en tidning uppläsa ett citat, som relaterade, huru det tillgått på ett politiskt möte nere i Småland. Jag har emellertid sedermera från för mig fullt tillförlitligt och säkert håll bestämdt hört sägas, att detta referat till väsentliga delar var oriktigt. Jag anser det vara min skyldighet att här meddela detta och beklaga, att jag till kammararens protokoll kom att få antecknad detta citat. Jag borde ju ha vetat, att vissa pressorgan, när det gäller att nedsvärta en politisk motståndare och uppegga den politiska opinionen mot de åsikter, som denne motståndare förfäktar, sällan fara tillräckligt varligt med sanningen.

Hvad själfva saken beträffar, kan jag för min del icke annat än uttala min stora glädje öfver, att tillfälliga utskottet äfven detta år kommit till samma resultat i stort sedt som förra året, och jag ber att få instämma i herr Hagströms yrkande på bifall till utskottets förevarande hemställan.

Herr Räf: Herr talman! Det första tillfälliga utskottets ordförande har beklagat sig öfver, att man ansett det lämpligt att införa herr Starbäcks namn i denna diskussion. Jag hörde verkligen icke någon af de föregående talarna nämna herr Starbäcks namn så särdeles många gånger och, det måste jag säga, i alla fall icke så många gånger som herr ordföranden själf har gjort det här. Således tycks han redan på förhand erkänna, att det är ganska nödvändigt att rätt mycket uppehålla sig vid detta namn, då man skall behandla det utskottsutlåtande, som nu före-

*Angående
utredning om
ägande och
dispositions-
rätten till för-
samlingarnas
kyrkor.
(Forts.)*

Angående utredning om ägande- och dispositionsrätten till församlingarnas kyrkor. (Forts.) ligger; han har tydligtvis, hvilket jag äfven sedermera skall komma till, haft just herr Starbäcks motion till ögonsikte och icke herr Räfs.

Den ärade talaren säger nu, att utskottet gifvit ett något så när tillmötesgående svar på min motion. Jag har verkligen sökt läsa min egen motion och likaledes äfven utskottsutlåtandet så godt jag kunnat, men jag kan knappast upptäcka något af motionens kläm här i utskottets kläm, och det är väl ändå de två yrkandena, som skulle stå något så när parallella med hvarandra eller, om man så vill, emot hvarandra. Han säger, att herr Räf har väl haft något bestämdt syfte med sin motion. Ja, jag trodde, att jag uttalat detta syfte så klart och tydligt i min motion, att jag icke behöfde säga någonting därom nu i afton. Jag skall emellertid nämna, jag betonar det än en gång, att det var just i anledning af herr Starbäcks förlidet år gjorda framställning, som jag väckte denna min motion, hvilken ju går i rakt motsatt riktning mot herr Starbäcks ifrågavarande framställning, hvilken framställning jag den gången bekämpade så godt det i min förmåga stod.

Då jag väckte min nu föreliggande motion, stödde jag mig på första tillfälliga utskottets utlåtande nr 37 för år 1910. Om man genomläser nämnda utlåtande, kan man icke komma till någon annan uppfattning, än att utskottet sönderdelat den fråga, som hittills här i afton varit föremål för diskussion, i tre olika moment. Den ena af dessa saker afhandlar dispositionsrätten, den andra, lika tydligt och klart markerad, afhandlar äganderätten, och den tredje saken, äfven den lika klar, handlar om, att församlingarna skulle för tillfälliga ändamål upplåta sina kyrkor. Det är alltså här fråga om tre hvar för sig tydligt markerade saker. Nu har jag icke ingått i — och det kan jag naturligtvis icke göra — någon undersökning om huruvida utskottet förlidet år hade rätt i sin då uttalade uppfattning, men hvad som är säkert är, att jag vidblef den uppfattningen, då jag affattade denna min motion.

Jag hemställer nämligen i densamma om en skrifvelse till Kungl. Maj:t angående utredning rörande ägande- och dispositionsrätten till församlingarnas kyrkor — något annat har jag icke begärt. Däremot har jag med den allra största noggrannhet undvikit att begära något, som berörde frågan om rätten att medgifva tillfälliga upplåtelser af kyrkorna vare sig af det ena eller andra slaget. Jag har talat om, hvad herr Starbäck önskat i den delen, men jag har icke själf framställt några dylika önskingar, utan jag har endast begärt, att en utredning måtte ske beträffande ägande- och dispositionsrätten till församlingarnas kyrkor. Det kan då icke annat än på det allra högsta förvåna mig, att man då tillägger något, hvarom jag icke sagt ett enda ord; jag vågar nämligen påstå, att det finnes icke ett enda posi-

tivt yttrande i hela min motion i riktning af hvad utskottet här i nåder beviljat.

Om man lyssnar på det svar, utskottet här gifvit min motion, kan man väl icke, när man jämför utskottets kläm och motionens kläm, finna, att de ha något med hvarandra att göra. Utskottets förslag åsyftar, enligt hvad utskottet själf säger, »åtgärder för att tydliga bestämmelser angående rätten att upplåta kyrka för andra än kyrkliga ändamål må komma till stånd.» Hvad har detta med min motion att göra? Om jag på något ställe i motiveringen fallt något positivt yttrande i den riktningen, skulle jag ha kunnat tänka mig, att utskottet hängt upp sig på något af mina ord där, men jag trotsar, att någon kan läsa den motivering, som jag förebragt i motionen, på det sätt, att jag där åsyftat, att man skulle få tillfälle att upplåta kyrkorna vare sig för »Jänta å ja» eller »Ahnfelts sånger» eller något annat — jag har ju där endast talat om ägande- och dispositionsrätten till kyrkorna.

Alldenstund jag således här till punkt och pricka följt icke mina egna tankar och inbillningar, utan förlidet års utskottsbe-
tänkande och klassifierat i öfverensstämmelse med detsamma eller, rättare sagdt, med de begreppsbestämningar, som där finnas, och alldenstund jag verkligen icke anser, att första tillfälliga utskottet, eller något tillfälligt utskott öfver hufvud taget, har initiativrätt, kan jag icke förstå annat, än att utskottet härvidlag rent af öfverträdit sin befogenhet.

Jag vill redan nu erinra om, huru det skulle gå, ifall de tillfälliga utskotten på detta sätt skulle kunna svara med god dag — yxskaft, då man motionerar om det ena eller det andra. Antag t. ex., att en motionär — såsom händelsen nu är med mig härvidlag — motionerar om frågorna A och B, medan motionären med den allra största noggrannhet undviker att vidröra frågan C. Då jag emellertid sedermera får se utskottets betänkande, kan jag där knappast upptäcka något om frågorna A och B, och i hvarje fall kan jag icke upptäcka det allra ringaste därom i klämman, äfven om jag försöker läsa den aldrig så väl, men däremot har jag fått svar på frågan C. Om nu verkligen proposition kommer att framställas på detta utskottets yrkande, då vill jag säga, att jag för min del, ifall jag någonsin mera kommer att väcka någon motion, skall söka akta mig för att den kommer till det tillfälliga utskottet nr 1, ty då vet man aldrig, huru förslaget kommer att se ut, då det kommer tillbaka på kammarens bord.

Det är emellertid icke blott så, att jag anser, att man icke synnerligen mycket brytt sig om, hvad jag här motionerat om, utan äfven det uttalande, som enligt det justerade protokollet för den 11 mars då gjordes här i kammaren, synes man mig i icke ringa mån ha frångått. I det anförande, som då hölls af pro-

Angående
utredning om
ägande- och
dispositions-
rätten till för-
samlingarnas
kyrkor.
(Forts.)

Angående
utredning om
ägande- och
dispositions-
rätten till för-
samlingsarnas
kyrkor.
(Forts.)

fessor Edén, uttalade han sig för, att utskottet icke blott skulle behandla frågan om rätt att upplåta kyrkorna, utan äfven, såsom professors ord föllo sig, »själfva dispositionsrätten». När jag såsom motionär just begärt något sådant i min kläm och Andra kammaren uttalat sig för, att utskottet bort komma med något förslag rörande just dispositionsrätten, hade man nästan väntat sig, att något dylikt förslag skulle här framlagts; äfven om man icke fäster så stort afseende vid min motion, så borde man väl ha gjort det just i anledning af detta Andra kammarens beslut. Hvad utskottets kläm beträffar, är den dock — jag betonar det återigen — fullkomligt renodlad från hvarje tal om dispositionsrätt. Om till äfventyrs i motiveringen finnes ordet dispositionsrätt och, låt mig säga, äfven äganderätt, måste detta väl ha någon positiv innebörd, åtminstone ifall man vill någonting i det afseendet. Men med ungefär lika stor sorgfällighet, som jag sökt att icke röra vid kontrollrätten, har första tillfälliga utskottet aktat sig för att beröra, hvad jag motionerat om. Det synes mig därför, som om vi hade något olika åsikt uti denna sak, och det är kanhända just denna omständighet, som gör, att vi kommit så gränsla, så att säga, om den sak, hvarom nu är fråga.

Utskottsordföranden nästan klandrade mig, för att jag här uti min motion nämnt herr Starbäcks förslag från i fjol. Jag kan dock icke finna, att det skulle vara oriktigare att nämna detta i motionen än i ett utskottsutlåtande eller här under diskussionen. Herr Starbäck har ju samma rätt som hvarje annan att motionera om det, som han finner rätt och tillbörligt enligt sin ståndpunkt. Man får emellertid här — och det gläder mig att höra den meningen betonas af alla talarna — icke det intrycket, att utskottet haft min motion framför sig, utan snarare det intrycket, att utskottet haft herr Starbäcks motion från i fjol framför sig. Ja herrarna skratta åt detta, men det är emellertid så, att icke endast jag fått det intrycket, utan äfven talaren på bohuslänsbanken och herrar Sandquist och Meurling — ja, hvad göres mig mera vittne behof?

Nu skulle jag naturligtvis yrka någonting. Jag kan emellertid icke anhålla om proposition å utskottets här gjorda yrkande — det vore alltför inkonsekvent emot hvad jag här förut sagt. Då jag nämligen gjort gällande, att utskottsutlåtandet icke selsätter sig med hvad jag motionerat om, vore det verkligen inkonsekvent af mig att nu yrka bifall till utskottets framställning. Men å andra sidan vore det också inkonsekvent af mig att yrka afslag å utskottets hemställan.

Jag vill i detta sammanhang konstatera, att när första tillfälliga utskottets utlåtande nr 5 affattades, hade utskottet verkligen en rätt uppfattning af själfva saken. Då afstyrkte utskottet min motion, och det var en klar och ren uppfattning, och jag tänker, att utskottet själfvt anser, att det var alldeles korrekt handladt,

och det tycker jag också, att det var från den ståndpunkt, som utskottet då intog. Men hur utskottet nu kunnat framkomma med detta yrkande, har jag svårt att förstå.

Medan jag har ordet, så skulle jag, därest det verkligen mot förmodan skulle gå så, att min motion blir afslagen, vilja så godt i min förmåga står och så långt mina ord till äfventyrs kunna höras, i anledning af såväl behandlingen förlidet år af denna sak som, och det icke minst, behandlingen nu i år inom första tillfälliga utskottet af samma sak, högt tillropa eder samtliga, ja, hela svenska folket med alla dess församlingar: Dröjen icke med att skaffa lagfart å edra kyrkor! Det har nu af somliga sagts, att det skulle vara både möjligt och lätt att skaffa sådan lagfart; det lämnar jag emellertid åt dessa auktoriteter själfva att afgöra. Hvad jag förstår är, att svenska folket bör snarast möjligt skaffa lagfart å sina kyrkor. Det kan ju hända, att i rätt många fall sådan lagfart kan erhållas. Jag känner till några nyare kyrkor och nyare kyrkogårdar, i hvilka fall man verkligen erhållit lagfart, men huru är det i alla öfriga fall? Jag vill emellertid gifva det rådet: Söken lagfart på kyrkogårdarna med därtill hörande byggnader snarast möjligt! Därmed skall man för det första i och med detsamma rädda kyrkorna, och därest man skulle stöta på svårigheter, skulle detta utan tvifvel framtvinga, icke hvad utskottet här har talat om, utan en utredning angående ägande- och dispositionsrätten till våra svenska kyrkor. Ty får svenska folket klarhet om, huru det verkligen förhåller sig med denna sak, skall det äfven veta att bevaka sin rätt härvidlag. Den ärade talaren på bohuslänsbänken yrkade här afslag å min motion, men kanhända han litet längre fram i stället för att yrka afslag å hvad jag här föreslagit snarast möjligt lagar så, att det blir lagfart på kyrkan därhemma, och det är ju lika bra.

I det läge, hvori frågan för närvarande befinner sig, och då jag icke kan yrka afslag å utskottets hemställan, ber jag herr talman, att få yrka bifall till min motion.

Herr Hagström: Jag skall icke bjuda till att svara på allt, som den ärade motionären här har sagt, utan vill endast göra några små anmärkningar.

Han säger, att det ser ut, som om herrarna i utskottet haft herr Starbäcks motion från förlidet år för ögonen. Jag vill då fråga motionären, om han inte tror, att detta beror på honom själf? Har han icke själf haft herr Starbäcks motion framför sig, när han skref denna sin motion, och är det icke från herr Starbäcks motion, som han därvidlag utgått? Nog ha vi i utskottet sett, hvad anledningen varit till hans motion, men det är syftet med densamma, som varit så mycket svårare att inse. Åtminstone finnes ingen antydan därom i den begäran på en

*Angående
utredning om
ägande- och
dispositions-
rätten till för-
samlingarnas
kyrkor.*
(Forts.)

Angående
utredning om
ägande- och
dispositions-
rätten till för-
samlingarnas
kyrkor.
(Forts.)

fristående utredning angående ägande- och dispositionsrätten till församlingarnas kyrkor, hvilken motionären framställer. Och äfven anledningen därtill är tämligen långsökt, ty hvarken motionären från i fjol eller det dåvarande utskottet, som hade hans motion under behandling, lika litet som utskottet nu i år, har på något sätt sökt göra något attentat mot äganderätten till kyrkorna och väl icke heller mot dispositionsrätten till desamma.

Herr Räf nämnde särskildt, att han icke kan i utskottets kläm känna igen klämmen i sin motion. Nej, det är sant, att där finnas icke orden: ägande- och dispositionsrätten, men vi ha i stället orden: vidtaga åtgärder, hvilka ord, såsom enhvar i kammaren väl torde kunna inse, i sig innesluta en fordran på utredning af såväl ägande- som dispositionsrätten. Slutet af klämmen finnes förstas icke i herr Räfs motion, men då han begär utredning af dispositionsrätten, har man väl rätt att antaga, att han med detta begrepp, dispositionsrätten, menar något. Den, som har dispositionsrätten, har väl också rätt att utöfva den eller öfverlåta den på någon annan.

Jag vill ännu en gång be herrarna lägga märke till, att utskottet här icke vill komma med en begäran om rättighet att upplåta kyrkorna till vissa ändamål, utan med begäran om bestämmer angående hvilken myndighet, som har rätt att upplåta kyrkorna eller vägra sådan upplåtelse, då begäran därom framställes; detta torde väl vara en väsentlig skillnad.

Herr Bogren: Herr talman! Jag vill nu icke yttra något om det genomskinliga syftet med herr Räfs motion, icke heller huru han sökt och söker utnyttja detta syfte. Jag skall i stället, herr talman, be att få yrka bifall till utskottets hemställan, men dock icke på de skäl, som den förste talaren här framhöll, då han syntes ställa detta yrkande mot herr Starbäcks motion i fjol såsom bakgrund. Jag anser i stället, att detta yrkande icke motiveras af, såsom han uttryckte sig, något som möjligen kunde komma att ske i en framtid, utan af hvad som redan har skett.

Redan den 11 mars detta år, när denna fråga var före här i kammaren, omnämnde min länskamrat, herr Carl Persson i Stallerhult, hurusom en pensionerad skollärare i hans församling i början af 1880-talet tog sig för att, trots pastors bestridande, öppna församlingens kyrka för en akademiskt bildad person, som där höll ett föredrag. Jag ser till min glädje i det justerade protokollet, att framför ordet föredrag har talaren insatt ordet »religiöst». Det var nämligen så, att i Fröjereds pastorat utfärdade dåvarande kontraktsprosten Jungner år 1880 ett förbud af innehåll, att kyrkorna i hans pastorat icke fingo öppnas för någon lekmannapredikant. Kyrkan i Korsberga församling öppnades emellertid icke allenast af den pensionerade folkskolläraren Hultstrand, utan jämväl sedan flera gånger af andra personer inom

församlingen, men ingen af dessa blef därför lagförd, hvilket däremot den pensionerade folkskolläraren blef — skälet härtill hör icke hit. Det var alldeles riktigt, som min kamrat, herr Carl Persson, nämnde, att häradsrätten resolverade, att stämningen icke föranleder någon åtgärd, enär öppnande af kyrka icke hade någon straffpåföljd. Redan häraf synes sålunda vara önskvärdt, att utskottets förslag här antages.

Angående utredning om ägande- och dispositionsrätten till församlingarnas kyrkor.
(Forts.)

Men något mera uppseendeväckande har dock i år inträffat i våra bygder. Den 12 sistlidne december, då gemensam kyrkostämma med Ljunghems och Edåsa socknar -- socknarna äro sammanslagna med gemensam kyrka — hölls i Vreten, i grefve Posses enskilda arbetsrum, framförde grefve Posse efter stämmans slut till församlingens kyrkoherde Timmer en begäran, att han måtte upplåta Edåsa kyrka den 3 påföljande januari för en »fosterländsk fest». Kyrkoherden hyste sina betänkligheter att gifva något löfte härom, enär, såsom orden föllo sig, han fruktade, att det kunde bli någon politik af det. Hans samvetsbetänkligheter i detta afseende lugnades emellertid, och löftet gafs. Sedan de 72 inbjudarna till detta möte hade undertecknat inbjudningen, började det framgå, att syftet med mötet egentligen var, icke att det skulle bli ett uteslutande fosterländskt sådant, utan fastmera ett politiskt möte. Detta gjorde, att kyrkoherden uttryckte sina bekymmer; men han återfick icke sitt löfte. En del präster uppträdde till och med i tidningspressen och uppmanade inbjudarna att afstå från mötets hållande i kyrkan, och stiftets biskop skref mycket allvarligt till kyrkoherden i församlingen och uppmanade honom att icke under några omständigheter upplåta kyrkan. Men löftet var gifvet, och den, som fått löftet, var icke »en pensionerad folkskollärare»; han höll fast vid löftet, och så öppnades kyrkan, och det politiska mötet hölls. Detta känna vi ju alla till. Emellertid väckte det hos ganska många församlingsbor i Ljunghems och Edåsa församlingar bekymmer och ledsnad, att deras kyrka på detta sätt hade upplåtits.

Jag har bara velat anföra detta, herr talman, som ett exempel på att man icke behöfver, och att man icke gör rätt, om man ser denna utskottets hemställan mot bakgrunden af hvad som möjligen kan komma att ske i framtiden, utan man bör se den mot bakgrunden af hvad som redan har skett.

För herr Räf torde icke vara obekant den tidningsnotis, som år 1908 gick igenom svenska pressen, om hur ett utlyst religiöst föredrag i Barkaryds kyrka, således inom herr Räfs valkrets, urartade till ett fullständigt politiskt sådant, mycket aggressivt till och med, i den då pågående valstriden, efter hvad tidningspressen upplyste. Jag har talat med personer från Barkaryd, hvilka själfva icke varit nöjda med den vändning, det mötet tog, och med att det hölls just i själfva valtiden och under det att striden stod mellan herr Räf och en annan kandidat.

Angående
utredning om
ägande- och
dispositions-
rätten till för-
samlingarnas
kyrkor.

På grund af hvad som sålunda redan inträffat, och på grund af den ovisshet som råder om hvem som har rätt att upplåta kyrkorna för andra än gudstjänstliga ändamål, samt då denna ovisshet nödvändigt fordrar, att något göres, skall jag, herr talman, gladeligen skänka min röst åt utskottets hemställan.

(Forts.)

Herr Edén: Herr talman! När utskottets förra utlåtande om herr Räfs motion föredrogs här i kammaren, torde det knappast hafva funnits mer än en mening om, att den motionen skulle komma att i voteringen afslås; och själfva den man, som i främsta rummet yrkade bifall till motionens kläm, herr Persson i Stallerhult, gjorde det efter att hafva uttalat, att han icke undrade på, att utskottet kommit till ett sådant slut, som det gjort, om man nämligen toge i betraktande de motiv, som motionären använt för sitt förslag. Jag tror också, att vi icke behöfva resonera mycket om motionen i och för sig själf, dess motivering och dess ursprungliga kläm. Ty att den icke kan leda till någon åtgärd, så som den är formulerad, det förefaller mig vara alldeles gifvet. Emellertid framkom just i det anförande, som då hölls af herr Persson i Stallerhult, ett par mycket tydliga uttalanden om nödvändigheten af att få en reglering af själfva rätten att upplåta kyrkorna, hvilket föranledde mig att hemställa om återremiss till utskottet; och det är på denna grund, af den anledningen att jag sålunda föranledt återremissen, som jag nu anser mig böra yttra några ord, då frågan återigen ligger före.

Jag vill då först och främst erinra, att det hufvudanförande i den förra debatten, som jag nyss nämnde, påpekar just, hvad herrar Bogren och Hagström i dag uttryckt, nämligen att det för närvarande är ett *faktum*, som vi hafva att utgå ifrån, att kyrkorna verkligen upplåtas för andra ändamål än de gudstjänstliga. Det tjänar sålunda icke mycket till, att man, såsom den ärade talaren på bohusbanken gjort, uttalar en from önskan om att kyrkorna icke få upplåtas till annat än gudstjänstliga ändamål. Så sker icke, och så kan under nuvarande förhållanden icke gärna bli fallet. De komma utan tvifvel allt fortfarande att upplåtas; och det gäller bara att se till, om man skall låta själfva rätten att upplåta dem, rätten att för andra än gudstjänstliga ändamål förfoga öfver kyrkorna fortfarande vara alldeles obestämd, såsom den nu är, så att man icke vet, om det skall vara prästen eller kyrkorådet eller båda tillsammans eller kanske ännu en tredje myndighet, som skall förfoga öfver dem. Det gäller, säger jag, bara att bestämma sig för, om man skall låta bero vid detta tillstånd, så oklart, ja, oefterrättligt det än är, eller om man verkligen skall söka få befogenheten att upplåta kyrkorna reglerad.

Det var detta, som herr Carl Persson lifligt önskade, såsom han uttalade i mycket bestämda ordalag. Han framhöll särskildt, att han fann mycket rimligt, att kyrkorna upplåtas äfven

till annat än gudstjänster, — han nämnde för sin del till och med politiska föredrag. Således synes mig, att om man vill hafva något ur den här motionen, då får man lof att utvidga den kläm, till hvilken motionären begränsat sig, i den här angifna riktningen.

Angående utredning om ägande- och dispositionsrätten till församlingarnas kyrkor.
(Forts.)

Det är just hvad det första tillfälliga utskottet nu gjort. Därvidlag har utskottet alldeles icke gått in på den frågan, huruvida det i och för sig är lämpligt, att kyrkorna upplåtas till icke gudstjänstliga ändamål i större utsträckning än förut. Den frågan förelåg icke här, och om den har utskottet alltså vid detta tillfälle icke haft att uttala sig. Utskottet har uteslutande hållit sig till, att det vill ha fram *regler* om själfva rätten att upplåta kyrkorna — lämnande sedan därhän, i hvilken utsträckning denna rätt kan komma att användas.

Nu säger visserligen motionären, att utskottet i sitt yrkande icke har begagnat ordet »dispositionsrätt»; och han var mycket bekymrad öfver att han icke fann igen detta uttryck annat än möjligen på ett ställe i motiveringen. Men det förhåller sig så, att utskottet i stället har öfversatt detta med ett annat uttryck. Utskottet har talat om »rätten att upplåta kyrka»; och mig förefaller det alldeles klart, att rätten att upplåta kyrka är just det samma som dispositionsrätten till kyrkan.

Nu kan man emellertid taga den där rätten att upplåta kyrkorna eller dispositionsrätten till dem i två något olika bemärkelser. Man kan antingen tänka på bara den juridiska, den kamerala rätten — det uttryck som jag begagnade vid den förra diskussionen — eller man kan tänka på själfva den praktiska befogenheten att förfoga öfver kyrkorna. Det kunde ju möjligen sägas, att när utskottet begärt att man skall få *bestämmelser* angående rätten att upplåta kyrkan, då tänker det närmast på den senare betydelsen, nämligen befogenheten att förfoga öfver kyrkan. Men det faller af sig själf, att några bestämmelser rörande denna befogenhet icke kunna gifvas, vare sig i den ena eller andra riktningen, utan att man först har verkställt någon sorts utredning angående dispositionsrätten i strängare juridisk bemärkelse.

Motionären frågar: men hvarför kunna vi icke nöja oss med att utreda den senare tills vidare? Jo, af det enkla skäl, som motionären skulle varit i tillfälle att höra, om han varit här vid den förra debatten, att en *sådan* utredning, som vore begärd utan några direktiv angående syftet, för hvilket utredningen vore afsedd, blefve alldeles bottenlös, såsom jag då tillät mig kalla det. En sådan utredning skulle leda till att man finge göra en speciell undersökning för hvarenda kyrka i landet och sålunda framkalla en kostnad och en tidsutdräkt, som äro praktiskt sedt alldeles meningslösa. Om man återigen, såsom utskottet gjort, ställer sig på den ståndpunkten, att man visserligen vill hafva den juridiska sidan angående rätten att förfoga

Angående utredning om ägande- och dispositionsrätten till församlingarnas kyrkor. öfver kyrka utredd, men vill inrikta denna utredning på det syftet att Kungl. Maj:t må se till, att vi sedan på den sålunda lagda grunden få bestämda verkliga regler för det praktiska förfogandet öfver kyrkorna utarbetade och förelagda riksdagen till fastställelse — då behöfver man icke låta den där utredningen gå så i detalj, som annars skulle blifva nödvändigt, då tager man ett prof här och ett prof där, får tillfredställande känedom om de allmänna förhållandena och lägger denna till grund för en lagstiftning.

(Forts.)

Det synes mig således, att den utredning, som från början begärdes i motionen, ligger innesluten i utskottets yrkande, *i den mån* en sådan utredning är möjlig och rimlig; och utskottet har just gifvit denna utredning ett praktiskt slutsyfte, och därmed en begränsning som gör att man verkligen kan utföra den-samma.

Nu har visserligen motionären tillåtit sig att med mycken grymhet fara fram mot utskottet, därför att det icke skulle hafva hållit sig inom sin grundlagsenliga befogenhet. I det afseendet skall jag endast anmärka, att äfven ett tillfälligt utskott enligt Riksdagsordningen har rätt att »afgifva utlåtande och förslag i frågan» — den fråga som hänskjutits till utskottet — och att till yttermera visso den kläm, som utskottet här kommer med, är i förväg förelagd talmannen, just under den förra debatten om denna fråga, och af honom godkänd såsom liggande inom utskottets befogenhet. Under sådana förhållanden tänker jag, att motionärens grundlagstolkningsfunderingar kunna lämnas åt sitt värde.

Slutligen skulle jag också på det allra bestämdaste vilja protestera mot det besynnerliga, insinuanta sätt, som här i debatten användts för att göra själfva yrkandet, låt mig säga, miss-tänkt. Det ser ut, som om man återigen skulle göra något försök att att löpa till storms mot detta yrkande med den motive-ringen, att yrkandet skulle gå ut på att taga kyrkorna ifrån de kyrkliga ändamålen eller hvarför icke, taga kyrkorna från församlingarna. Man tror sig, så ser det ut, ha tillräcklig buse att skrämma med i det fallet, om man bara drar fram en viss motionärs namn. Det namnet behöfver jag sannerligen inte ta i för-svar. Men det förefaller mig icke tillbörligt, så mycket må jag säga, att det skjutes fram i sådant syfte. Och när motionären nyss talade om, att man ogärna uppehölle sig så länge vid ett visst namn, så må han icke glömma, att det finnes ett annat namn här i kammaren, som man bra mycket mindre gärna uppe-håller sig vid.

I alla händelser — jag håller mig till det, att om nu yrkandet, som jag hoppas, kommer att antagas, är det fullkomligt oberättigadt och stridande mot allt, hvad som ligger i utskottets yrkande och hvad som ligger i de uttalanden, hvilka gjordes i

debatten vid återremissen, om man söker misstänkliggöra detta som ett steg att profanera kyrkorna. Jag kan tillägga, att det borde kunna vara klart, att så är förhållandet, äfven af det skäl, att detta yrkande är formuleradt och framställt af en verkligen för sina starka kyrkliga intressen känd ledamot af utskottet, som tyvärr i dag icke är närvarande, uppenbarligen endast därför att han icke hade reda på det plenum, som nu här i dag skulle hållas.

Angående utredning om ägande- och dispositionsrätten till församlingarnas kyrkor.
(Forts.)

Alltså: vi måste här se saken utan att låta förleda oss till att på något vis kasta öfver den en falsk belysning. Vi få framför allt icke låta förleda oss af dem, som söka misstänkliggöra själfva syftet med detta yrkande. Vi kunna hålla oss till, att det är ett yrkande, som vunnit lifligt understöd af en så pålitligt konservativ man, som den ärade talaren på västgötabänken, hvars namn jag här i dag flera gånger anfört, och att det är ett yrkande, som synes mig ligga i alla församlingars intresse att verkligen få fram.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Räf: Herr talman, mina herrar! Ja, det är nog så bra att äfven från det andra hållet ha Carl Perssons namn emellanåt, fastän det icke alltid är lämpligt att anföra det som auktoritet. Hvad herr Carl Perssons ställning i denna sak beträffar, vill jag icke tala om det samtal, vi haft, utan undrar bara, om icke utskottets egen ordförande har sig ganska väl bekant, att herr Persson i Stallerhult icke alls är så förtjust öfver det här utskottsutlåtandet. Det är mycket tråkigt, att han icke är här i afton, jag vet orsaken därtill; i annat fall skulle han lämpligast kunnat gifva svar på herr professor Edéns gjorda framställning i den saken. Dessutom, om man läser igenom — ty jag har verkligen gjort det, herr professor — det protokoll, som fördes i anledning af diskussionen den 11 mars, kan man visst icke få den uppfattningen af herr Carl Perssons då gjorda uttalande, som herr professorn här återgifvit såsom hans; och hvad beträffar återremissen, så instämde herr Carl Persson endast i själfva yrkandet om återremiss. I den återremiss, som kammaren den gången beslöt, innefattades såväl denna kontrollrätt som *också* dispositionsrätten i fråga. Detta kan aldrig bortresoneras, och i synnerhet är det minst lämpligt för en så lärd man som herr professor Edén att söka bortresonera detta samt sammanblanda två så olika begrepp, som varit så klart och bestämdt åtskilda, såväl i utskottets uttalande som i professorns egna ord.

På tal om den saken säger man nu här, att man ej får inblanda någons namn i en motion, och utskottsordföranden har sagt, att just därför, att jag satte in herr Starbäcks namn i motionen, har saken tagit den vändning, som den nu fått. Alltså,

Angående utredning om ägande- och dispositionsrätten till församlingarnas kyrkor.

(Forts.)

det behöfves bara, att man får se ett namn — låt vara, att herr professorn exempelvis bara får se Råfs namn — så ginge det lika galet. Alltså får man icke i en motion åberopa sig på namnet på den, som motionerat i en sak ett föregående år, ty då riskerar man, att utskottet drager iväg på sätt, som nu inträffat. Hvar skola vi väl då stanna? Vi skulle icke få lof att återge riksdagstrycket i våra motioner, och om det däri skulle förekomma ett namn, måtte väl ingen af riksdagsmännen vara af den valören, att det är så förfärligt att återge namnet. För öfrigt, då herr professor Edén går igenom utskottets betänkande och säger, att jag vill göra det misstänkligt, så svarar jag: Jag vill ej göra det misstänkligt mer än det verkligen är. — Jag har motionerat om detta, och man har svarat om något helt annat. Jag har med flit undvikit att motionera om det, hvarpå utskottet svarat. Har jag då icke anledning att känna mig en smula misstänksam och befara, att det ligger andra motiv bakom utskottets uttalanden än bakom mina ord i motionen. Eller menar man, att jag icke har så mycket omdöme, att om jag velat motionera i den riktning, herr Starbäck gjorde förlidet år, jag ej kunnat göra det? Fastän jag betygar inför kammaren gång på gång, att jag just i afsiktlig mening icke tagit in detta, då jag var en bestämd motståndare till herr Starbäcks motion förlidet år och så godt jag kunde motarbetade den, så vill man dock göra den motionen till min motion. Jag har verkligen aldrig någonsin sett ett mera orimligt försök att tolka saker.

Hvad nu angår det öfriga af hvad herr professor Edén sade, så profeterade han om, hur det skall gå i framtiden ifråga om kyrkorna. Jag undrar, om han har vidare profetisk gåfva än någon annan, så att han kan säga, hur det kommer att gå i framtiden. Så talade han om öfversättning. Det är väl i de två punkterna, som jag i denna sak är honom så underlägsen; jag kan hvarken profetera eller öfversätta. Då utskottet skrifver på ett sätt det ena året och på samma sätt det följande, så skulle de och de uttrycken de båda åren icke få samma betydelse; utan om herr Starbäck motionerar så betyda de ett, och om herr Räf motionerar, så betyda de något annat.

Nu säger herr professor Edén, att man skall icke begära en sådan där utredning, nämligen angående dispositionsrätten och äganderätten till kyrkorna, ty den faller liksom af sig själf, precis som om man utan vidare finge svar på den i motionen framställda frågan. Jo, jag tackar, jag! Men jag må säga, att det är godt att ha en professor att sätta mot professor Edén, annars skulle mina ord icke vara värda mycket; därför skall jag läsa upp professor Edéns ord från föregående år:

»På grund af hvad utskottet sålunda anfört har det kommit till den slutsats, att för att man skall kunna vinna någon reda i fråga om kyrkornas upplåtande, nödgas man först och främst ut-

reda den hittills oklara rättsfrågan om äganderätten och den därmed sammanhängande dispositionsrätten till kyrkorna. Det är nämligen gifvet, att ingen som helst åtgärd af reglerande art vare sig nu eller senare kan vidtagas, förrän det är klart, hvem som rättsligen är ägare till och disponerar öfver kyrkorna.» Jag skall läsa upp afven några andra ord, som jag anför just ifrån herr professor Edén, därför att det då månede ta litet bättre. Jag skall då hänföra mig till tillfälliga utskottets utlåtande förlidet år, som jag förmodar också var skrifvet af professor Edén. Utskottet föreställer sig, att därest frågan af Kungl. Maj:t upptages, Kungl. Maj:t i första rummet läser föranstalta en utredning om själfva rätten till disposition öfver kyrkan. — Detta är taget från riksdagstrycket och är sålunda icke af mitt författarskap; på samma sida står det: — »Hvilka anstalter, som sedan kunna vidtagas, torde komma att i åtskilligt bero på det resultat, hvartill den rättsliga utredningen leder. Utskottet vill för sin del endast uttala, att i hvarje fall klara och uttryckliga bestämmelser måste gifvas angående hvem som äger att upplåta kyrkan.» Vidare är det att märka, att icke blott herr professor Edén utan utskottet, så långt jag vet, i dess helhet och Andra kammaren också för resten begärde, i anledning af detta utskotts åsikt, att det täcktes Kungl. Maj:t såväl utreda dispositionsrätten till kyrkorna som också taga i öfvervägande, hvilka anstalter, som nu kunna träffas för att befordra kyrkornas tillgänglighet för folkbildningsarbetet. Det är orden direkt från utskottets utlåtande, och äfven 1911 års tillfälliga utskott nr 1 har behållit samma åskådning. Utskottet säger nämligen i det där första utlåtandet, där man behandlat saken korrekt, på sid. 3:

»En utredning af dispositionsrätten till kyrkorna, och på hvilken myndighet det alltså kan ankomma, huruvida och i hvilka fall kyrkorna må kunna upplåtas för andra än sitt ursprungliga ändamål, synes därför visserligen önskvärd. Men denna utredning torde ej med nödvändighet behöfva vara beroende af en utredning angående kyrkornas äganderättsförhållanden» — där har man skrifvit så tydligt som möjligt — »ej heller synes en utredning af dispositionsrätten i och för sig hafva någon praktisk betydelse annat än i samband med en reglering af kyrkornas upplåtande för andra än gudstjänstliga ändamål.» —

Utskottet har alltså uppfattat detta som två alldeles skilda saker, som man satt hvar för sig, och utskottet betygar öppen-hjärtigt nog i nästföljande ord sitt medvetande om, att jag ej motionerat om kyrkornas upplåtande för andra än gudstjänstliga ändamål, då det säger: »ty näppeligen läser motionären hafva åsyftat något sådant med sin framställning i motionen.»

Utskottet har sålunda både känt i sitt samvete och sett det på formen i min framställning, att jag rakt icke åsyftat något sådant, som utskottet här uttalat och framlagt. Det är endast

Angående
utredning om
ägande- och
dispositions-
rätten till för-
samlingarnas
kyrkor.
(Forts.)

Angående
utredning om
ägande- och
dispositions-
rätten till för-
samlingarnas
kyrkor.
(Forts.)

sedrmera på grund af den stämning, som rådt för något annat än jag motionerat om, som utskottet sedan kommit fram med hvad vi nu se i dess andra utlåtande.

Ordföranden i tillfälliga utskottet nr 1 år 1910, herr professor Edén, höll så strängt på skillnaden mellan kontrollrätten öfver kyrkornas tillfälliga upplåtande och dispositionsrätten, att han till och med försäkrade, att alla inom utskottet mycket gärna då voro med om, att utlåtandets kläm upptog frågan om hvem, som rättsligen är ägare till eller disponerar öfver kyrkorna. Då tycktes han icke, som saken låg, vara fullt så rädd för att detta skulle komma in, som han här yttrat fruktan för. Han säger: »Denna del af sina önsknings har utskottet icke ansett sig våga taga upp i klämmen. Detta af det skäl, att de icke förekommit i motionens kläm.» Så pass försiktig var professor Edén det året, och läser jag vidare i protokollet ser jag också orsaken till denna hans försiktighet. Han hade nämligen nyss förut fått en bakläxa, i det att ett från Andra kammaren kommet förslag blifvit af formella skäl förkastadt af Första kammaren därför att, såsom biskop Billing under diskussionen anmärkte, vederbörande tillfälliga utskott i Andra kammaren, i hvilket professor Edén var ordförande, hade öfverskridit motionens ram. Med anledning däraf säger professor Edén i diskussionsprotokollet 1910, att han nu icke alls vedervågar något vidare i den riktningen. Men det sades uttryckligen, att det var för att fränsåga sig ansvaret, som han uppträdde här som han gjorde, och i detta professor Edéns anförande instämde inalles 11 medlemmar af denna kammare, hvaraf jag tror icke mindre än 5 utskottsledamöter; så nog är förlidet års utskott med sin herr ordförande ganska bundet till de åsikter, som jag härvidlag uttalat.

Det förvånar mig också, att herr Bogren, som jag lärt känna i tredje tillfälliga utskottet som en mycket försiktig man, då det är fråga om formaliteter, att han verkligen ville och önskade, att vi skulle biträda utskottets här gjorda framställning, då den så pass mycket afviker från hvad jag motionerat om. Jag påminner i det afseendet om, hur det gick för ett det tredje tillfälliga utskottets utlåtande förlidet år. Jag tror det var nr 29 och andra gången det kom på kammarens bord nr 39. Jag tyckte, då jag satt i utskottet och behandlade denna saken, att man ej mycket afvek från den då föreliggande motionen, men hur det var, kom utskottets utlåtande tillbaka till oss, utan att ha blifvit behandladt i kammaren. Ordföranden uppträdde nämligen i kammaren och bad att få ta utskottsbetänkandet tillbaka. — Jag tror, att det varit lämpligt att så göra med äfven det nu föreliggande utlåtandet. Och jag skulle också verkligen yrkat återremiss, om jag öfver hufvud taget önskade få någon proposition framställd. Dessutom kan det ju vara förargligt för utskottet att få bakläxa alltför många gånger på samma sak. Jag skall därför förbli vid

det yrkande, jag förut gjorde, nämligen om bifall till min motion.

Angående utredning om ägande- och dispositionsrätten till församlingarnas kyrkor.

(Forts.)

Herr Edén: Herr talman! Motionärens senaste yttrande kan från min sida endast framkalla följande anmärkningar — naturligtvis begränsade till själfva saken.

När utskottet vid föregående års riksdag icke ansåg sig böra direkt i klämman taga upp yrkandet om en utredning angående den juridiska dispositionsrätten till kyrkorna, så berodde detta naturligtvis därpå, att motionen då var en helt annan än motionen är nu. Motionen då hade ett helt annat yrkande, nämligen det »att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa en utredning om hvilka bestämmelser lämpligen böra stadgas för kyrkornas upplåtande i folkupplysningsarbetets tjänst.» Således ett mycket begränsadt syfte. Nu är motionen en helt annan. Den har gått in på frågan om en utredning angående dispositionsrätten, och däraf följer, att utskottet enligt mitt förmenande också kunnat skrifva ett sådant yttrande som det nu föreliggande.

Hvad som sedan anfördes angående utskottets uttalanden i fjol har naturligtvis icke kunnat gifva kammaren någon insikt i sammanhanget i dessa yttranden. Med det sättet att citera är det icke begärligt. Men det verkliga sammanhanget i fjolårets utlåtande framträder mycket tydligt i de sammanfattande slutorden i motiveringen, som jag skall be att få föredraga:

»Af dessa grunder håller utskottet före, att bestämda, reglerande föreskrifter om de fall, i hvilka kyrkorna skola öppnas, icke kunna åtminstone för närvarande tillrådas. Vissa åtgärder, som utan fråga äro behöfliga för att befordra kyrkornas tillgänglighet, torde likväl på annat sätt kunna komma till stånd. Utskottet föreställer sig, att »därest frågan af Kungl. Maj:t upptages, Kungl. Maj:t i första rummet lärer föranstalta en utredning om själfva rätten till disposition öfver kyrkan. Hvilka anstalter som sedan kunna vidtagas, torde komma att i åtskilligt bero på det resultat, hvartill den rättsliga utredningen leder. Utskottet vill för sin del endast uttala, att i hvarje fall klara och uttryckliga bestämmelser måste gifvas angående hvem som äger att upplåta kyrkan.»

Det är alltså fullkomligt samma tankegång, som utskottet har uttalat i år och som jag i år anslutit mig till. Man måste komma till klara bestämmelser, om hvem som skall äga att upplåta kyrkorna, och vill man nå detta mål, så blir det också af sig själf en utredning angående den juridiska, kamerala dispositionsrätten öfver kyrkorna.

Hvad som sedan anfördes om den ärade ledamot på västgötabänken, som tyvärr är frånvarande i afton, föranleder mig endast att göra det påpekandet, att jag icke åberopat honom såsom auktoritet, utan endast som bevis för att en man kan se

Angående utredning om ägande- och dispositions-rätten till församlingarnas kyrkor. fördomsfritt på denna sak och vara öfvertygad, att den behöfver klargöras, äfven om han icke hör till det parti, som motionären tycks hata värre än något annat. Herr Persson i Stallerhult har i sitt förra anförande uttryckligen förklaradt, att han helt och hållet anslöt sig till utskottets yttrande i fjol, och att han, om han då kunnat yttra sig, skulle ha talat för denna hemställan. (Forts.) Anledningen till att han icke yttrade sig var uteslutande, såsom kammaren torde minnas, en plötsligt påkommen heshet, som tvang honom att afstå från ordet, som han redan hade begärt. Således, det är visst icke därför, att det förefaller mig vara oumbärligt för själfva saken, utan därför att jag velat åskådliggöra, att det är skäl att vi se denna sak på ett helt annat sätt, från en helt annan synvinkel än den, som motionären här i sitt uttalande velat anlägga, som jag hänvisat till herr Persson i Stallerhult. Andra kammaren gör säkerligen klokt i att icke leda sig — eller förleda sig — af det sätt att argumentera, som användts af herr Räf.

Herr Andersson i Skifarp: Herr talman. Ja, jag kan icke neka till att jag blef något förvånad, när jag läste detta utskottsbetänkande. Motionären föreslår här en utredning angående äganderätten till församlingarnas kyrkor, och sedan kommer utskottet och talar om något helt annat, såvidt jag kan se, nämligen att vi skola skriva till Kungl. Maj:t för att få tydliga bestämmelser angående rätten att upplåta kyrka för andra än kyrkliga ändamål.

Jag tycker i alla fall, att den saken har bra litet med äganderätten att göra. Såvidt jag kunnat läsa motionen rätt, vill motionären endast veta, hvem som skall ha ägande- och dispositionsrätt öfver kyrkorna, ingenting annat. Och då svarar utskottet på något som motionären icke begärt att få veta. Jag får för min del säga det, att från den trakt, som jag känner till, har jag icke hört, att det varit något trassel i detta afseende, eller att tvifvel uppstått om äganderätten till kyrkorna.

Då jag nu å ena sidan icke vill bifalla utskottets betänkande — jag anser nämligen att kyrkorna skola användas för det ändamål, hvartill de äro afsedda, och jag finner det mycket olämpligt, att de skola upplåtas för andra ändamål — och jag å andra sidan just på den grund jag nu antydtt icke anser det nödvändigt att göra den utredning som motionären begär, har jag intet annat yrkande än om rent afslag å såväl utskottets utlåtande som motionen.

Efter härmed slutad öfverläggning gaf herr talmannen propositioner 1:o på bifall till utskottets hemställan, 2:o på afslag å såväl berörda hemställan som den i ämnet väckta motionen och 3:o på bifall till nämnda motion; och förklarade herr tal-

mannen sig anse svaren hafva utfallit med öfvervägande ja för den under 1:o) upptagna propositionen. Votering begärdes emellertid, till följd hvaraf och sedan till kontraposition antagits den under 2:o) upptagna propositionen nu uppsattes, justerades och anslogs en så lydande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller första tillfälliga utskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;¹

Vinner Nej, har kammaren afslagit såväl utskottets berörda hemställan som den i ämnet väckta motionen.

Omröstningen utföll med 92 ja mot 72 nej; och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

Jämlikt 63 § riksdagsordningen skulle detta beslut genom utdrag af protokollet delgifvas Första kammaren.

§ 8.

Efter föredragning härpå af Andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande, nr 7, med anledning af herr Sandquists motion, nr 25, rörande lagbestämmelser till förebyggande af ungdomens missbruk af skjutvapen, blef utskottets hemställan bifallen.

§ 9.

Å föredragningslistan var härefter upptaget Andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande, nr 8, angående väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående statsbidrag till kommunernas utgifter för fattigvården m. m.

I en inom Andra kammaren väckt motion, nr 85, hvilken hänvisats till förberedande behandling af dess femte tillfälliga utskott, hade grefve Hamilton, med instämmande af nio andra af kammarens ledamöter, hemställt, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes låta verkställa utredning, ej mindre i hvilken utsträckning staten borde bidraga till bestridande af kommunernas utgifter för fattigvården, än äfven huruvida staten kunde i väsentligt högre grad än nu vore fallet bidraga till kostnaderna för folkskoleundervisningen, äfvensom rörande möjligheten att medels höjning af inkomst- och förmögen-

Angående statsbidrag till kommunernas utgifter för fattigvården m. m.

Angående statsbidrag till kommunernas utgifter för fattigvården m. m.

hetsskatten anskaffa medel till ifrågavarande utgifters bestridande, samt därefter till Riksdagen inkomma med de förslag, hvartill berörda utredningar kunde gifva anledning.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon Andra kammarens åtgärd föranleda.

Sedan utskottets hemställan blifvit uppläst, lämnades på begäran ordet till

Grefve R. Hamilton, som yttrade: Herr talman! Jag ber endast att till utskottet få framföra mitt varma tack, för att utskottet genom sitt arbete bragt kammaren i förvissning om, att den utredning, som Riksdagen begärde år 1908, rörande en jämnare fördelning af de till statsändamål utgående skatterna på den kommunala budgeten, pågår.

Jag ber också att få understryka hvad utskottet uttalat, nämligen en förhoppning, att denna utredning må bedrivas med sådan snabbhet, att kammaren med det snaraste må bli i tillfälle att lösa den, i synnerhet för landsbygden, så ytterst viktiga frågan.

Jag erinrar mig, att herr finansministern, då det gällde införandet af inkomst- och förmögenhetsskatten, genom en anteckning till statsrådsprotokollet uttalade en varning till Riksdagen att icke alltför hårdt beskatta det stora kapitalet i vårt land. Jag är öfvertygad om, att därest det stora kapitalet blefve ens tillnärmelsevis så hårdt beskattadt som småfolkets på vår landsbygd, så skulle herr finansministern omedelbart gå i författning om vidtagande af åtgärder för att hindra detta kapital att lämna landet. Det vore ytterst angenämt, om herr finansministern ville visa samma intresse för småfolket som för de stora kapitalisterna. Sådana som skatterna nu äro, kommer en stor del af vår landsbygd att affolkas, och det torde vara lika viktigt för Sverige att få behålla sitt folk som att få behålla kapitalet.

I betraktande af det välvilliga uttalande som utskottet gjort om syftet med min motion, och med anledning af den förvissning, det förskaffat Riksdagen, att den af mig åsyftade utredningen verkligen kommer till stånd, har jag, herr talman, intet yrkande att framställa.

Härpå anförde:

Herr Kobb: Herr talman, mina herrar! Det lider icke något tvifvel, att den fråga, som grefve Hamilton i sin motion vidrört, är vårt lands kanske allra viktigaste skattefråga, och det är att djupt beklaga, att den hittills i så ringa grad blifvit föremål för statsmakternas uppmärksamhet. Grefve Hamilton har i

sin motion meddelat en hel del siffror för att visa, med hvilken förfärande ojämnhet den kommunala skattebördan tynger på landsbygden. Dessa siffror härröra från år 1905.

Jag skall tillåta mig att ytterligare framhålla nödvändigheten af att så snart som möjligt vidtaga kraftiga åtgärder mot dessa svåra missförhållanden, och för detta ändamål ber jag att få meddela en del siffror, som framgå ur statistiska centralbyråns senaste berättelse, nämligen för år 1908. Det visar sig där, att i icke mindre än 908 af vårt lands 2,380 kommuner kommunalskatten växlar mellan 5 kronor och 7 kronor 50 öre pr bevillningskrona, i 571 ligger den emellan 7 kronor 50 öre och 10 kronor och i 371 öfverstiger den 10 kronor. Man kan genom att jämföra dessa siffror med motsvarande siffror för år 1903 se, i hvilken oerhörd grad antalet af dessa svårt skattetyngda kommuner tillväxt under denna femårsperiod. År 1903 var nämligen antalet kommuner, där skattebördan växlade mellan 7 kronor 50 öre och 10 kronor, endast 449. Inom denna klass har således en stegring ägt rum från 449 till 571, och i den sista klassen, den, där den kommunala skattebördan öfverstiger 10 kronor, har en stegring ägt rum från 211 till 371, således en stegring, som närmar sig det dubbla. Det finnes till och med ett antal kommuner, där denna skattebördas öfverstiger 20 kronor. År 1905 fanns det 8 sådana kommuner, år 1908, fem år senare, har detta antal växt med ännu tre till 11. Emellertid har skattebördan i den hårdast tryckta kommunen något sjunkit, nämligen från 30 kronor 40 öre till 26 kronor 30 öre. Man frågar sig ovillkorligen, hur det är möjligt att människor kunna existera under sådana skatteförhållanden.

När man betraktar dessa siffror uti statistiska centralbyråns utredning, finner man äfven ett annat mycket svårt missförhållande. Man finner nämligen, att denna ojämnhet i den kommunala beskattningen berör äfven kommuner, som ligga ganska nära intill hvarandra. Undersöker man uppgifterna från de olika länen, finner man sådana växlingar i kommunalskatten för de olika kommunerna som t. ex. i Stockholms län, hvilket för öfrigt är ett af de lyckligast lottade i riket, mellan 2 kronor 20 öre och 14 kronor 80 öre, i Jönköpings län mellan 2 kronor 60 öre och 24 kronor 10 öre, på Gotthland mellan 2 kronor 50 öre och 22 kronor 60 öre, i Hallands län mellan 3 kronor och 21 kronor 60 öre och i Älfsborgs län mellan 2 kronor 80 öre och 26 kronor 30 öre. Det finnes sålunda inom samma län en kommun, där kommunalskatten är mer än nio gånger större än i den minst betryckta kommunen. Detta visar ju, att det måste vara något oriktigt i hela det system, enligt hvilket den kommunala skattebördan hos oss är fördelad.

Om sålunda hvar och en, som söker sätta sig in i denna för landsbygden så ytterst viktiga fråga, icke kan annat än skänka

Angående statsbidrag till kommunernas utgifter för fattigvården m. m.
(Forts.)

Angående statsbidrag till kommunernas utgifter för fattigvården m. m.

(Forts.)

grefve Hamilton sitt varmaste erkännande för det lefvande intresse och det outröttliga arbete han i många år nedlagt på sträfvan den att lätta de små, fattiga kommunernas bördor, så kan man dock icke i allt följa honom på den väg han vill inslå för vinnande af det mål han uppställt. Grefve Hamilton vill, såsom framgår af hans motion, öfverflytta kostnaden för fattigvården och skolan från kommunen till staten, eller han vill i hvarje fall utreda möjligheterna för ett öfverflyttande af den större delen utaf dessa kostnader. Vi veta ock, att han vill lägga kostnaden för vägunderhållet på staten. Det är emellertid alldeles gifvet, att om man skall kunna komma till en verklig utjämning af kommunernas skattebördor, måste man taga upp alla kommunernas utgifter till utjämning och icke endast några delar däraf.

Jag skall icke gå in på alla de invändningar, som man kan ifrån rent praktisk synpunkt resa mot en sådan åtgärd att öfverflytta betydande bördor från den lilla kommunen till den stora staten. Det är ju gifvet, att kostnaderna efter en sådan öfverflyttning skulle komma att ställa sig betydligt större, och huru skulle det vidare vara möjligt för staten, om den nu skulle bestrida dessa utgifter, att utöfva en verksam kontroll i landets 2,380 kommuner?

Jag skall i stället be att få säga några ord om den finansiella åtgärden att verkställa en sådan öfverflyttning genom att lägga kostnaderna på inkomst- och förmögenhetsskatten. Statens utgifter tillväxa, som vi alla veta, i högst betydande grad. Det finnes i detta viktiga ämne en utredning gifven under förra året af en på detta område synnerligen förfaren person, nämligen aktuarien Flodström. Han har visat, att kostnaden för genomförandet af de sociala reformkraf, som nu stå på dagordningen, betingar ett ökande af statens inkomster med mellan 70 och 80 millioner kronor. Det är visserligen sant, att flera af dessa reformkraf kanske icke i den allra närmaste framtiden kunna komma att realiseras, men de stå dock här framför oss, och vi måste alltid, vid tanken på att på annat sätt öka statens bördor, hålla dessa i ögonsikte. Främst af dessa reformer står ålderdomspensioneringen. Å andra sidan har aktuarien Flodström anställt en undersökning öfver våra skattekällor och öfver de möjligheter som förefinnas att vidare utnyttja dessa. Han påvisar då, att vi på detta håll knappast ha något att vänta. Det är af ännu återstående skattekällor endast tobaksskatten, som kan frambringa något mera afsevärdt belopp; allt annat är anlitadt nästan till den yttersta gränsen. Vi sågo också förra året, när det gällde frågan om arfsskatten, att man äfven genom den höjning, som då af en del motionärer från Andra kammaren föreslogs, icke kunde frambringa mera än det jämförelsevis obetydliga beloppet af en million. Hvad beträffar inkomst- och förmögenhetsskatten, som Riksdagen förra året beslöt, yttrade finansministern därom,

att man, i och med antagande af denna skatt, bragt den statliga beskattningen till en viss afslutning, öfver hvilken den icke under normala förhållanden borde gå, och nu har äfven herr Flodström i sin utredning upptagit den frågan, huruvida man skulle kunna ytterligare pålägga inkomst- och förmögenhetsskatten någonting. Han visar att man genom en fullständig omläggning af hela skatteskalen efter fullkomligt rationella principer — de på hvilka den för närvarande är byggd, äro alldeles godtyckliga — möjligen skulle kunna uttaga ytterligare cirka 20 millioner kronor. Men därmed är det slut, och han varnar för att fortgå på den vägen. Med ett sådant uttalande, af vår kanske främste skattetekniker, förefaller det mig, som om det vore farligt att slå in på den vägen, som grefve Hamilton nu antydt, att fullständigt öfverflytta kommunernas bördor på staten. Vi skulle då få öfverflytta ett skattebelopp, som vida öfverstege det, hvilket inkomstskatten inbringrar, nämligen 31 millioner kronor, och hvad det vill säga att öka inkomstskatten till mer än det dubbla beloppet, är lätt att inse.

Angående statsbidrag till kommunernas utgifter för fattigvården m. m.
(Forts.)

Det finnes för öfrigt andra utvägar, hvarigenom missförhållandena i afseende på den kommunala beskattningen skulle kunna afhjälpas. Granskar man statistiska centralbyråns berättelse för år 1908, finner man, att det visserligen är sant, att kommunernas utgifter på landsbygden oupphörligt växa, men å andra sidan ser man, att det äfven försiggår en ökning af fyrkantalet, som är rätt betydande, denna beroende därpå, att industrien flyttar ut till landsbygden, hvarigenom det blir en ökning af andra beskattningsföremål på landsbygden än jordbruket. Beräknar man medeldebiteringen för hvarje fyrk på landsbygden, finner man att denna knappast erfarit någon stegring under de senaste fem åren. År 1903 utgjorde medeldebiteringen 7,21 öre pr fyrk, för år 1908 uppgick den till 7,07 öre. Den skulle således snarare visa tendens till minskning. Tager man de mellanliggande åren, finner man i allmänhet tal, som äro lägre. Detta visar, att på det hela taget den skattebördan, som hvilar på landsbygden, icke vuxit, men fördelningen har blifvit allt ojämnare. Den ökning i fyrktalet, som äger rum på landsbygden på grund af industriens utflyttning, framträder tydligt, när man genomgår den statistiska berättelsen. Denna ger vid handen, att i de fattiga kommunerna allt blir vid det gamla. Industrien söker sig icke gärna till sådana. Det går äfven här efter den gamla regeln, att de rika bli rikare, men de fattiga bli fattigare.

Förklaringen till den ytterst ojämnna fördelningen ligger just i de utgifter, som det här gäller att bestrida. Undersöker man saken, finner man, att på landsbygden utgifterna för kyrka, skola och fattigvård uppgå till nära 88 % af alla utgifter, som åligga kommunerna. För jämförelsens skull kan jag nämna, att motsvarande siffra för stadskommunerna är 20,8. Men dessa utgif-

Angående statsbidrag till kommunernas utgifter för fattigvården m. m. (Forts.)

ter för kyrka, skola och fattigvård äro sådana, som borde tillkomma större områden, därför att de verka alldeles oberoende af kommunernas ekonomiska bärkraft. De verka ungefär på samma sätt som den indirekta beskattningen verkar på individerna i samhället. Denna tager ingen hänsyn till individens ekonomiska bärkraft. Beträffande en af de här ifrågakvarande stora utgiftsposterna, den för fattigvården, kan man snarare säga, att den står i omvänt förhållande till kommunens ekonomiska bärkraft. Fattigvården spelar en större roll i de fattiga än i de rika kommunerna och utgifterna för densamma måste bli relativt störst i de små, fattiga kommunerna, där de skola bäras af svaga skattedragare.

Ser man efter, hvilka kommuner det är, som ha den största kommunalskatten, skall man finna, att det är de mindre, där det finnes ett fåtal invånare. Det är klart, att ingen vill flytta dit, och de, som bo där, draga sig gärna därifrån. Emigrationen florerar också som kraftigast i sådana kommuner.

Hur skall man nu afhjälpa missförhållandena på detta område? Det är icke lämpligt att försöka reformera kommunalskatten ensamt för sig. Det blir då svårt att komma till något resultat. Det är icke säkert, att en form för beskattningen, som kan vara lämplig, då skatten icke är högre än 5 kr. pr bevillningskrona, också passar, när man kommer upp till 20 kronor eller däröfver pr bevillningskrona. Jag vill vidare erinra om, att den kommunala beskattningen står i intimt sammanhang med den kommunala rösträtten, och man torde icke nu vilja inlåta sig på en ny rösträttsreform.

Det finnes enligt min tanke en annan utväg, hvarigenom man lättare skulle kunna afhjälpa de största svårigheterna, nämligen om man öfverflyttade de här ifrågakvarande utgifterna för kyrka, skola och fattigvård från de små kommunerna till större områden. Vi ha ju då i länet — med dess representation i landstinget — ett område, som sannolikt skulle lämpa sig för utjämning af de kommunala skattebördorna. För att få en uppfattning om huru skattebördan skulle ställa sig, om man fördelade den öfver hela länet i stället för på kommunerna, har jag anställt beräkningar öfver medelkommunalskatten i de olika länen i Sverige. Man finner, att de siffror, som erhållas för medelkommunalskatten, växla ganska betydligt. Siffran är minst i Stockholms län med 5,08 kronor pr bevillningskrona. Man träffar ett högre belopp för Gottland, där det uppgår till 9,01 kr.; i Halland är det uppe i 9,67 kronor; i Älfsborgs län, denna betryckta landsdel, i 8,41 kr. och i Jämtland stiger det till 9,35. Går man att företa en utjämning af kommunalskatten öfver länen, skulle man högst väsentligt afhjälpa de missförhållanden, som förefinnas på detta område. Skatten skulle komma att hålla sig mellan 5 kronor och några öre samt cirka 9,50 kronor pr bevillningskrona.

Dessa siffror kunna endast vara approximativt riktiga, emedan det är omöjligt att här fränskilja utgifterna för kyrka, skola och fattigvård. När det gäller så många kommuner, får man nöja sig med att komma till en uppfattning af hur saken i allmänhet skulle ställa sig. Och redan af en summarisk beräkning framgår, att kommunalskatten ingenstädes skulle nå upp öfver 9,50 eller 10 kronor pr bevillningskrona.

Angående statsbidrag till kommunernas utgifter för fattigvården m. m.
(Forts.)

Sedan sålunda en utjämning skett inom länen, kunde ju staten träda emellan, eller också kunde man tänka sig en utjämning mellan de olika länen. Men det låge ju en ofantligt stor fördel i att, om staten sedermera skulle träda in, man då hade att göra med ett fåtal län, hvaremot det skulle vara svårare att öfverskåda verkan af statens ingripande, om det omedelbart gällde de cirka 2,380 kommunerna.

Om man i här nämnda syfte företoge en utjämning af den kommunala skattebördan, kunde man sedermera få tillfälle att upptaga frågan om själfva kommunalskattereformen och taga under öfvervägande, huruvida kommunalskatten endast skall, såsom herr finansministern tycktes antyda förra året, vara en objektskatt eller om den äfven skall vara en progressiv inkomstskatt.

Jag har med detta endast velat antyda, att det kan tänkas andra utvägar att lösa den föreliggande frågan än genom att direkt öfverflytta kommunalskatten på staten. Jag hoppas i likhet med grefve Hamilton, att den förberedande utredning, som Kungl. Maj:t anordnat, snarast möjligt måtte växa ut till en fullt omfattande och allsidig utredning af den kommunala skattebördan och att den måtte uppdragas åt kompetenta och med landsbygdens intressen förtrogna män, så att vårt lands viktigaste skattefråga måtte vinna en god och snar lösning. Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Leander: Herr talman, mina herrar! Jag ber att först få uttala min stora tillfredsställelse öfver att ha en så human och hyggelig motionär att göra med som grefve Hamilton. Då är det icke svårt att skriva utskottsbetänkanden.

Den högt ärade motionären har nu för sin del anvisat en väg för utjämning af kommunalskatterna. Han brinner alltid af intresse för landsbygden och dess befolkning, och därför är han ju all heder värd. Sedan har herr Kobb velat föra oss in på en annan väg för att nå denna länge åtrådade utjämning. Emellertid kan det finnas äfven andra vägar, hvarigenom en utjämning skulle komma till stånd. Den första allmänna svenska kongressen för fattigvård och folkförsäkring, hvilken hölls här i Stockholm den 4—6 oktober 1906, har gifvit anvisning på en väg, hvarom utskottet lämnat upplysning i betänkandet å sid. 10, och jag tror, att den vägen verkligen är framkomlig, när det gäller att lösa frågan. Emellertid tror sig utskottet ha fullt fog för det påstå-

Angående statsbidrag till kommunernas utgifter för fattigvården m. m.

(Forts.)

endet, att det icke på frågans nuvarande ståndpunkt går att fullt afgöra, huruvida den ena eller den andra vägen af dem, som i skatteutjämningsafseenden blifvit föreslagna, är att beträda. Först när en allsidig utredning föreligger, kan man göra ett val. Enligt hvad som kunnat inhämtas, äro de utredningar, som för närvarande pågå inom kommunalskattekommittén och fattigvårds-kommittén, så planlagda, att de komma att tillåta en beräkning af hvarje särskild skatteposts samt hela skattebördans storlek i förhållande till kommunernas taxeringsvärden för olika slag af fastigheter. Först när vetenskap härom vunnits blir det möjligt att verkställa beräkningar öfver resultatet af vissa oneras utjämning mellan kommunerna och de sannolika verkningar, som en dylik utjämning skulle medföra. Men för närvarande ha vi ansett, att man icke utan alltför stor fara för misstag kunnat bestämma sig för den väg, som bör beträdas vid skatteutjämningen.

Emot sammansättningen af de tre sakkunnige, som tillkallats för att inom finansdepartementet biträda vid utförandet af de arbeten, hvilka för lösningen af kommunalskattefrågan äro erforderliga, har gjorts den anmärkningen, att icke bland dem finnes någon kommunalman, som har praktisk erfarenhet af hur förhållandena på detta område te sig på landsbygden, utan alla tre äro tjänstemän, som haft sin verksamhet förlagd till städerna. Men detta bör väl icke utgöra något hinder för att frågan skall kunna utredas på fullt grundligt sätt, och man får antaga, att de tre sakkunnige i sinom tid komma med sådana förslag, som äro acceptabla, väl afvägda, kloka och praktiska. I alla händelser måste det tillses, att en verklig lindring kommer fattiga och stagnerande delar af riket till godo, äfven om det skall ske på bekostnad af andra trakter, som äro i stånd att bära en ökad tunga.

Man har anmärkt, att i Sverige finnas vissa provinser och län, som man skulle kunna kalla landets sjuka lemmar, där den ekonomiska utvecklingen gått märkbart långsamt och där utvandringen härjar mera än i andra trakter. Dessa kommuner behöfva ovedersägligen hjälp så fort som möjligt, och det är i förhoppning om att förslag till dylik hjälp skall föreläggas någon af de närmaste riksdagarne, som utskottet icke ansett sig för närvarande böra tillstyrka motionen, utan yrkat att den till ingen åtgärd måtte föranleda. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Grefve R. Hamilton: Herr talman! Jag ber att få tacka herr Kobb för det stora intresse han visat för detta spörsmål. Det är alltid glädjande, när en vetenskapens man vill räcka handen till en det praktiska lifvets man. Men jag beklagar det bristande intresse, som, enligt hvad det vill synas af de tomma bänkarna, här från många håll ägnas denna fråga.

Det vore i och för sig naturligtvis icke möjligt, herr talman, och under rådande förhållandena väl knappast heller lämpligt, att nu söka angifva riktlinjerna för en blifvande lösning af dessa viktiga spörsmål. Men man torde kunna fastslå, att skola och fattigvård äro landets gemensamma angelägenheter och äro verkliga statsändamål. De måste därför med kraftig hand understödjas af staten, om de nu också icke anses böra helt öfvertagas af staten. Också är det klart, att när skatter utgå för statsändamål, böra de läggas så, att de förmögnare få bära de större parterna och de mindre förmögna mindre delar af skatterna, eller med andra ord att dessa direkta skatter liksom öfriga skatter till staten böra läggas på progressiv grund. Och lägger man skatterna på progressiv grund, så är det tydligt, att de måste bäras af staten.

Herr Kobb har emellertid ett förslag till lösning af frågan, nämligen att fördela skatterna på landstingen, och det vore naturligtvis ett sätt att lösa spörsmålet. Men tyvärr skulle i så fall de förmögnaste icke komma att vara med om denna utjämning. Ty vi veta, att ungefär hälften af Sveriges förmögenhet ligger i de städer, som icke subordinera under landstingen. Just af denna anledning tror jag, att det förslag, herr Kobb kommit med, icke är antagligt.

Jag har, herr talman, velat uttala dessa betänkligheter redan nu mot herr Kobbs förslag.

Herr Olsson i Kullenbergstorp: Jag tror, att man vid denna diskussion något sammanblandat frågor, som, om de också icke äro alldeles skilda från hvarandra, dock i viss mån icke äro ensartade. Man har nämligen här upptagit frågan i dess helhet om den kommunala skatteutjämningen. Det är en kolossalt stor fråga, som helt säkert kräfver många år för sin lösning. Men jag vill erinra om att 1908 års riksdagsskrifvelse gällde endast utredning i fråga om de tyngst belastade kommunerna och indirekt afsåg att få utrönt, på hvad sätt dessa kommuner skulle hjälpas och lättas i sina bördor. Jag tror, att det är synnerligen viktigt att fasthålla vid det uttalande, som gjordes 1908; det är nämligen af yttersta vikt, att dessa kommuner bli hulpna, och det synnerligen snart. Det är också viktigt att taga behörig hänsyn till, på hvad sätt hjälpen sker, så att det blir på bästa och klokaste sätt, eljest blir det kostnader som Riksdagen kommer att rygga tillbaka för, om det skulle t. ex. gälla att gå fram på den väg, som motionären föreslagit. Och det synes mig också då, som man kunde ha berättigade tvifvel, om det icke varit lämpligt, att äfven en kommunalman från landet fått deltaga i beredningen af detta ärende bland sakkunniga. Ty nog är det väl ändå så, att den bäst känner bördan, som tryckes tyngst af densamma.

Jag vill nu såsom ett önskemål från min sida på det lifligaste framhålla, att denna diskussion icke måtte hos de sak-

Angående statsbidrag till kommunernas utgifter för fattigvården m. m.
(Forts.)

Angående statsbidrag till kommunernas utgifter för fattigvården m. m. kunniga få en sådan tydning, att de anse, att vi på något sätt gått ifrån fullföljandet af afsikten med 1908 års riksdagsskrivelse. Ty jag vill för min del starkt poängtera, att hjälp och snar hjälp är nödvändig i fråga om de hårdast belastade kommunerna. Man ställer höga fordringar på dem med afseende å fattigvård och skolväsende, och man har visat här med stöd af statistiska siffror, huru dåligt de ha det ställtdt. Ja, det är mycket lätt att ställa fordringar, men hvar skall man taga penningar ifrån, när det gäller att tillfredsställa dessa fordringar? Mina herrar, skola vi vänta så länge, tills denna stora skatteutjämning kan ske, ja då hafva antingen dessa stackars kommuner redan dignat under bördan, eller också ha fattigvården och skolväsendet hos dem, redan nu dåligt ordnade, blifvit än sämre. Det är upprörande och bör mana till skyndsamma åtgärders vidtagande.

Jag har här intet annat yrkande att göra, herr talman, än om bifall till utskottets hemställan.

Herr *Fornander* instämde häruti.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 10.

Angående utgifvande på svenska språket af en samling utländska grundlagar m. m. Härefter föredrogs sammansatta stats- och bankoutskottets nr 2 utlåtande, nr 1, i anledning af väckt motion om anslag till utgifvande på svenska språket af en samling gällande grundlagar, vallagar och parlamentariska arbetsordningar i främmande länder. Därvid anförde

Herr *Staaft*: Herr talman, mina herrar! Det är icke min afsikt att göra någon som helst invändning mot den tanke, som legat till grund för motionärens förslag, och icke heller skall jag göra någon som helst invändning mot det sammansatta utskottets, enligt min tanke högst välbetänkta hemställan, att motionärens plan och beräkningar måtte undergå en granskning af fullmäktige i riksgäldskontoret. Men jag skulle önska att redan på detta stadium af ärendets behandling få göra en erinran, som jag betraktar såsom ganska viktig. Utskottet har hemställt, att den ifrågasatta samlingen grundlagar etc. måtte utgifvas i hufvudsaklig öfverensstämmelse med motionärens framställning. Undersöker man då, hvarpå motionärens framställning går ut, så finner man, att den innefattar bland annat, att denna samling icke borde innehålla allenast de pakna texterna — grundlagar, vallagar och parlamentariska arbetsordningar — utan också åtskilligt annat. »Hvarje statsförfattning bör således», framhåller motionären, »inledas med en kortare framställning af författningens historiska tillblifvande och avslutas med en förteckning öfver den

viktigaste dithörande litteraturen. Men slutligen borde tillfället icke lämnas obegagnadt att i en efterskrift summariskt redogöra för hufvuddragen af den konstitutionella praxis i vederbörande land (t. ex. ministrarnas juridiska och politiska ansvar, riksdagsupplösningar, riksbudgetens uppställning) samt statsrättsliga konflikter och reformfrågor på dagordningen (t. ex. rösträttsförslagen i Preussen och Ungern) jämte partiuppställningen därvid.»

Angående utgifvande på svenska språket af en samling utländska grundlagar m. m.
(Forts.)

Nu är det en ganska stor skillnad, ifall ett sådant arbete som det här ifrågasatta endast skall afse att återgifva nakna texter, eller om det skall återgifva sådana saker, som motionären ifrågasatt. I det förra fallet erfordras det endast noggrannhet i själfva redaktionen, i själfva öfversättningen af texterna o. s. v. I det senare fallet kommer åtskilligt i framställningen att bero på den skrifvande författarens eget omdöme. Och detta egna omdöme beror, eller influeras åtminstone i mycket hög grad, af den politiska grunduppfattning, som författaren eller redaktören kan hylla sig till. Det är således efter min tanke nödvändigt, att det från första början betonas, att, i händelse detta ifrågasatta arbete skall komma att få ett verkligt värde, det måste synnerligen noga tillses, att det blir planlagdt och utfördt med opartiskhet, och att icke någon särskild politisk eller historisk-politisk uppfattning får däri ensidigt göra sig gällande. Det är klart att riksgäldsfullmäktige, åt hvilka utskottet föreslagit, att den förberedande planens uppgörande skulle öfverlämnas, såsom tillsatta för helt annat ändamål, icke kunna förutsättas äga någon speciell sakkunskap i det ämne, hvars utredning de sålunda enligt utskottets förslag skulle föranstalta. Det är väl således sannolikt eller säkert att riksgäldsfullmäktige komma att därvid tillkalla och begagna sig af sakkunniga krafter utom sin egen krets. Jag vill då uttala den förhoppningen och den förväntan, att riksgäldsfullmäktige därvid tillkalla krafter, hvilka icke uteslutande stå på en särskild politisk uppfattnings basis, utan äro hämtade från skilda politiska grundåskådningar.

Med flera exempel skulle jag kunna belysa det sagda. Jag skall blott taga ett enda. Det är nästan otänkbart, att en sådan samling som denna skulle kunna göras, utan att ett mycket framstående rum komme att lämnas åt Storbritanniens författning. Men denna författning är som bekant ingalunda skrifven i samma mening som t. ex. den svenska, danska, norska, franska eller de flesta andra författningar, utan den består dels af en hel del från sekler tillbaka nedärfda uppfattningar och sedvänjor och dels af en mängd särskilda lagar, som kommit till stånd för tillgodoseendet af det ena eller andra framträdande krafvet. Vid sådant förhållande har doktrinen en alldeles ovanligt stor betydelse för uppfattningen af hvad Englands författning egentligen innebär, och således kommer hela denna framställning af densamma i alla de delar, som vi betrakta som de allra viktigaste och

Angående mest grundläggande för en statsförfattning, i själfva verket att utgifvande på blifva icke en öfversättning af lagar, utan en framställning af svenska språket af uppfattningar och sedvänjor, hvilken framställning måste af en samling utländska stödja sig på statsrättsliga författares skrifter. Den uppfattning, som då kan därur hämtas, kan bli ganska olika: på mer än ett område af statsförfattningen kunna olika slutsatser dragas. Det grundlagar m. m. (Forts.) är då tydligen synnerligen betydelsefullt att man i största möjliga mån undviker, att sådana uppfattningar framställas, som äro utmärkta af ensidighet åt ena eller andra hållet. Och nu är det ett faktum, att vid uppfattningen af främmande länders konstitutioner hos många den egna politiska uppfattningen gör sig särdeles starkt gällande. Särskildt påverkas mången vid sin uppfattning om huru det verkligen är i andra länder af sin åsikt, huru det borde vara, för att främmande länder lämpligen skulle kunna tjäna som föredömen för det egna landets sträfvanden i politiskt hänseende.

Jag tror för min del, att den tanke, som föreligger i denna i hufvudsak tillstyrkta motion, är en ganska god tanke. Jag är visserligen icke rätt säker på, att den är så fruktbarande, som motionären själf trott sig kunna i sin motion framhålla. Dock tror jag, att det skulle ha ganska stor betydelse, att vi på vårt språk ägde en sådan, eller ungefär en sådan samling, som han tänkt sig. Men jag vill alldeles bestämdt betona, att det arbete och de kostnader, som härfå skulle läggas, skulle vara mycket förfelade, ifall man icke från början till slut fasthåller därvid, att man i möjligaste måtto bör söka att åstadkomma opartiskhet och objektivitet, och jag tror, att den säkraste metoden att göra detta vinnas, om man låter krafter från olika håll medverka redan vid planläggningen af arbetet.

Vidare yttrades ej. Kammaren biföll utskottets hemställan.

§ 11.

Till behandling företogs nu bevillningsutskottets betänkande, nr 17, i anledning af dels Kungl. Maj:ts proposition angående förändring af tullsatserna å socker samt om ändrad lydelse af § 13 i förordningen med tulltaxa för inkommande varor den 4 juli 1910, dels ock väckt motion om ändrad lydelse af 28 § i gällande förordning angående beskattning af socker.

Punkten 1.

Utskottets hemställan bifölls.

Om ändring i förordningen angående beskattning af socker.

Efter föredragning härfå af *punkten 2*, angående väckt motion om ändrad lydelse af 28 § i gällande förordning angående beskattning af socker, begärdes ordet af motionären

Herr Waldén, som yttrade: Herr talman! Som synes af utskottets föreliggande utlåtande har bevillningsutskottet behandlat min motion angående uttagning af socker från sockerfabrik i sammanhang med Kungl. Maj:ts förslag till förändring af tullsatserna å socker, och detta med fullt berättigande, då dessa båda frågor stå i visst samband med hvarandra.

Om ändring i förordningen angående beskattning af socker.
(Forts.)

Jag hade i min motion framställt förslag om att socker, som från fabrik blifvit uttaget till fritt bruk, icke måtte få förvaras i magasin eller nederlag inom fabriken område. Anledningen till denna min framställning var, som bekant, att jag ville söka finna någon utväg att förhindra ett uppreparande af hvad som skedde vid 1908 års slut, då ju sockerfabrikerna uttogo socker till fritt bruk i så stor mängd, att dessa fabriker på statens bekostnad förtjänade minst $\frac{1}{2}$ million kronor på detta. Jag insåg visserligen att den af mig föreslagna åtgärden, kunde möta vissa svårigheter vid tillämpningen, men då jag icke kunnat finna annan utväg än den af mig föreslagna, så har jag icke kunnat göra annat än att framlägga denna motion, då jag velat förhindra ett uppreparande af det som inträffade 1908, då nu sockerskatten åter skall höjas vid nästa års ingång liksom äfven 1913. Att min framställning var fullt berättigad, har sedermera i uttalande till statsrådsprotokollet och möjligen med anledning af förevarande motion också blifvit erkänt af herr statsrådet och chefen för finansdepartementet. Emellertid har han äfven i detta uttalande framhållit, att han lyckats göra en öfverenskommelse med Svenska sockerfabriksaktiebolaget, gående ut på att detta bolag icke skulle gå tillväga på samma sätt nu, som det gjorde år 1908. Jag får emellertid uttala ett beklagande öfver, att Riksdagen genom ett rent förbiseende har satt Kungl. Maj:t i den nära nog förödmjukande situationen att behöfva på detta sätt inlåta sig med och blifva beroende af ett privat bolag. Om Riksdagen hade vidtagit åtgärder, som ledt till tillräckligt effektiva bestämmelser, så skulle naturligtvis icke något sådant behöft förekomma.

Emellertid skall jag be att kraftigt få understryka, hvad utskottet uttalat, då det säger sig förutsätta, att »med hänsyn till den höjning af sockerskatten, som skall inträda den 1 januari 1913, åtgärder komma att vidtagas för tryggande af statens härmed förbundna skatteintresse,» och vidare att det föreställer sig, att »från Kungl. Maj:ts sida kommer att ägnas närmare uppmärksamhet äfven åt de möjligheter, som kunna erbjuda sig för att oberoende af sockerfabriksaktiebolagets medverkan trygga statsverkets berättigade intresse i förevarande hänseende.»

Jag ber, som sagdt, att kraftigt få understryka detta och särskildt med tanke på, att det icke endast är vid nästa års ingång som skatten skall höjas utan också 1913. Då jag är fullt på det

Om ändring i klara med att de åtgärder, som af herr statsrådet och chefen för förordningen finansdepartementet vidtagits, äro lämpliga, då jag vidare är öfvertygad om att Kungl. Maj:t fortfarande skall ägna frågan all angående beskattning af socker. den uppmärksamhet, den förtjänar, och då slutligen den af mig föreslagna åtgärden tydligen kan förorsaka vissa svårigheter, så (Forts.) skall jag icke göra något yrkande, då jag finner, att min motion fyllt det syfte jag afsett med densamma.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan blef af kammaren bifallen.

§ 12.

Bankoutskottets härefter föredragna memorial:

nr 14, angående afskrifning af osäkra fordringar vid riksbankens hufvudkontor; och

nr 15, i anledning af väckt motion om ändrad lydelse af § 5 lagen för Sveriges riksbank blefvo af kammaren godkända.

§ 13.

Angående ändring i reglementet för riksbankens styrelse och förvaltning.

Vid nu skedd föredragning af bankoutskottets utlåtande, nr 16, i anledning af väckt motion om ändrad lydelse af 62 § 1 mom. i reglementet för riksbankens styrelse och förvaltning, erhöles ordet på begäran af motionären

Herr Rissén, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Jag har inom denna kammare i motion hemställt, att Riksdagen ville besluta att § 62 mom. 1 i reglementet för riksbankens styrelse och förvaltning må erhålla följande ändrade lydelse:

»För tillsättning af ordinarie tjänsteman eller vaktbetjänte utsättes vid hufvudkontoret af fullmäktige och vid öfriga kontor af vederbörande styrelse medelst anslag å lämpligt ställe inom kontoret samt kungöres i Post- och Inrikes Tidningar ansökningstid å tjugu dagar från kungörandet.»

Den nuvarande bestämmelsen innehåller endast stadgande om ansökningstid för tjänstemän af högre grad, men icke alls för vaktbetjänte. Jag har varit besjälad af den uppfattningen, att bestämmelse om ansökningstid också kunde vara lämplig, då det gäller tillsättande af vaktmästarejänster i riksbanken, då det därigenom skulle gifvas bättre tillfälle än under nuvarande förhållanden att vid ansökningen bifoga de referenser och tjänsteförteckningar, som kunna vara af nöden för den, som söker ordinarie befattning för att på detta sätt gifva de tillsättande myndigheterna, i detta fall bankofullmäktige, någon ledning vid tillsättandet af sådana ledigförklarade befattningar. Efter att ha inhämtat riks-

bankens fullmäktiges yttrande i denna fråga, har bankoutskottet hemställt om afslag å motionen i denna fråga. Bankofullmäktige ha emellertid i sitt yttrande i en punkt uttalat sig om motionen och sagt som följer: »Från synpunkten af riksbankens intresse kan den föreslagna ändringen icke vara annat än nyttig.» Sålunda gifva de här vid handen, att det kan vara af vikt, att äfven vaktmästarbetjänster blifva anslagna lediga medels anslag, men uttala också i samma yttrande det olämpliga i att annonsera dem, offentligt meddela dem i tidningar, då därigenom det skulle gifvas tillfälle för andra statstjänare i andra statens verk att söka sådana platser, hvarigenom det skulle bli svårare för de extra anställda inom banken att erhålla platser på grund af dessa medtäflare vid tjänsternas tillsättaude. Detta resonemang kan i någon mån ha sitt berättigande, men jag tror knappast, att sådana möjligheter kunna befaras inträffa. Jag känner till förhållandena mycket väl från tullverket, där befattningar som tjänstemän af såväl högre som lägre grad anslås lediga och annonseras lediga i Post- och Inrikes Tidningar. Det har visserligen händt någon gång, att sådan sökande kunnat anmäla sig, som icke varit anställd i tullverket som extra, men i de allra flesta fall, jag kan säga vid alla tillfällen, tager naturligtvis den tillsättande myndigheten, i detta fall tullstyrelsen, de sökande, som inom verket aspirera på dylika befattningar. Jag tror sålunda icke, att denna farhåga är af sådan vikt, att motionen därför bör afstyrkas.

Bankofullmäktige åberopa samtidigt i sitt berörda yttrande följande: »Saknaden af föreskrift om vaktmästarbefattningars kungörande hindrar naturligtvis icke att, när en vaktmästarsyssla blifvit ledig, viss ansökningstid kan genom anslag utsättas.» Detta uttalande har bankoutskottet tagit ad notam och strukit under, i det att bankoutskottet har yttrat: »Då det ej kan bestridas, att ett sådant tillvägagångssätt är ur flera synpunkter fördelaktigt, i främsta rummet genom att bereda äfven de yngre extra vaktmästarna tillfälle att anmäla sig, anser sig utskottet i anslutning härtill böra uttala önskvärdheten af att vid lediga vaktmästarbefattningars tillsättande ansökningstid utsättes medels anslag inom banken.»

Med uttalande af den förhoppningen, att ett sådant förfarande må i framtiden komma till stånd, skall jag nu, herr talman, icke framställa något yrkande utan vill endast kraftigt poängtera och understryka hvad bankoutskottet yttrat. Jag hoppas, att den här i kammaren närvarande bankofullmäktigen äfven må tillse, att sådana åtgärder i framtiden blifva vidtagna. Jag har, som sagdt, herr talman, intet yrkande att göra.

Herr *Kronlund* instämde häruti.

Vidare anfördes ej. Kammaren biföll utskottets hemställan.

*Angående
ändring i reg-
lementet för
riksbankens
styrelse och
förvaltning.
(Forts.)*

§ 14.

Slutligen föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 19, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående understöd åt arbetarna vid mynntillverkningen P. A. Andersson, O. H:son Olofsson, R. V. Sahlén och C. A. Staffund; och blef utskottets hemställan därvid af kammaren bifallen.

§ 15.

Följande nya motioner afgåfvos, nämligen af:

herr *Svensson* i Skyllberg, nr 344, om ändrad lydelse af 45 § 2 mom. riksdagsordningen;

herr *Fürst*, nr 345, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation af tekniska högskolan m. m. äfvensom löneroglering för lektorer m. fl. befattningshafvare vid Chalmers tekniska läroanstalt m. m.; och

herr *Pettersson* i Södertälje, nr 346, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående anläggande af en verkstad i Nynäshamn för telegrafverkets räkning m. m.

Ifrågavarande motioner blefvo på begäran bordlagda.

§ 16.

Justerades protokollsutdrag.

§ 17.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

hr <i>Lundström</i>	under 10 dagar f. o. m. d. 6 april,
» <i>von Horn</i>	» den 4 april,
» <i>Petersson</i> i Dänningelanda	» 9 dagar f. o. m. d. 6 april,
» <i>Hagström</i>	» 14 » » » 6 » och
» <i>Lindgren</i> i Skog	» 6 » » » 6 »

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 11.25 e. m.

In fidem
Per Cronwall.

Tisdagen den 4 april.

Kl. 3 e. m.

§ 1

Upplästes följande till kammaren inkomna sjukbetyg:

Att herr apotekare G. Thavenius, som denna dag opererats för en böld på halsen, är förhindrad att till och med den 8 april deltaga i riksdagens förhandlingar, intygas på heder och samvete.

Stockholm 3 april 1911.

C. B. Lagerlöf.

Leg. läk.

§ 2.

Justerades de vid kammarens sammanträde den 29 nästlidna mars förda protokollen.

§ 3.

Herr statsrådet *von Krusenstierna* aflämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

angående användande af allmänna besparingar å riksstatens femte hufvudtitel till anläggande å flottans varf i Karlskrona af ett förrådshus med cisterner för råolja m. m.;

angående användande af behållning å extra ordinarie anslagen till nybyggnader för kustartilleriets förläggning m. m.;

angående ändring i staten för ordinarie tjänstemän och vaktmästare vid flottans pensionskassa;

angående öfverlåtande å staden Falkenberg af Falkenbergs tullbro;

med förslag till utgiftsstat för postsparbanken m. m.; och

angående visst förklarande i fråga om försäljning af fastigheten nr 19 i kvarteret Blasieholmen i Stockholm.

Nämnda propositioner bordlades på begäran.

§ 4.

Efter föredragning härpå af de å kammarens bord hvilande motionerna hänvisades herr *Svenssons* i Skyllberg motion, nr 344, till konstitutionsutskottet, herr *Fürsts* motion, nr 345, till särskilda utskottet nr 2 och herr *Petterssons* i Södertälje motion, nr 346, till statsutskottet.

§ 5.

Anmälades och godkändes konstitutionsutskottets förslag till Riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 50, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse af § 8 i förordningen om kyrkostämman samt kyrkoråd och skolråd den 21 mars 1862; och

nr 51, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse af 18 § 12, 22 och 37 punkterna i lagen om val till Riksdagen.

§ 6.

Till bordläggning anmälades:

bevillningsutskottets betänkande, nr 16, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse af 25 § 4 mom. i förordningen angående beskattning af socker den 11 oktober 1907; samt

lagutskottets utlåtanden:

nr 30, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående lagändring i syfte att samtida tingssammanträden i närbelägna domsagor må undvikas; och

nr 31, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående garantier för ersättnings utgående i vissa fall till vittnen.

§ 7.

Justerades protokollsutdrag.

§ 8.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr	<i>Bäckström</i>	under 10 dagar fr. o. m. den 6 april,						
»	<i>Öberg</i>	» 3 » » » » » 6 »						
»	<i>Åslund</i>	» 3 » » » » » 6 »						
»	<i>Mogren</i>	» 3 » » » » » 6 »						
»	<i>Neiglick</i>	» 2 » » » » » 7 »						
»	<i>Rehn</i>	» 4 » » » » » 6 »						
»	<i>Rydén</i>	» 2 » » » » » 6 »						
»	<i>Räj</i>	» 2 » » » » » 7 »						
»	<i>Sandquist</i>	» 14 » » » » » 6 »						
»	<i>Sandström</i>	» 2 » » » » » 6 »						och
»	<i>Johansson i Gärde</i>	» 2 » » » » » 7 »						

Härefter åtskildes kammarens ledamöter kl. 3,20 e. m.

In fidem.
Per Cronvall.